

43m
Böjva af hr P. F. eroman.
Flen.

KARL FRIEDRICH MÜHLERT'S

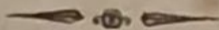
HISTORISKT GEOGRAPHISKA ATLAS,

Med 21² Chartor,

Öfversatt och tillökt

af

N. v. HESS.

På Utgifvarens förlag.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS E. WESTRELL,
1865.

KARL FRIEDRICH MÜHLERT'S

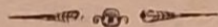
HISTORISKT GEOGRAPHISKA ATLAS,

Med 21 Chartor,

Öfversatt och tillökt

af

N. v. HESS.

På Utgifvarens förlag.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS E. WESTRELL,
1865.

Utgifvaren af Dr Mühlerts Hist.-Geogr. Atlas på Svenska språket, fann originalet under sitt många-åriga vistande utrikes, användt i de flesta af Tysklands bättre skolor, ock ehuru sjelf ej hörande till Fäderneslandets skolväsende, trodde han dock, ledd af de högst gynnande vitsord, hvilka sakkunnige högskolmän utrikes om detsamma afgifvit, och bland hvilka Öfverskolrådet Dr Kohlrausch i Hannover här i original-utdrag meddelade yttrande vidfogas, sig göra skolundervisningen hos oss en tjänst genom att göra arbetet äfven hos oss tillgängligt.

Sedan Utgifvaren i sin prospectus till arbetet utlofvat detsammn till det ringa priset af 4 rdr rmt för subscriberer och 4 rdr 50 öre för köpare, erhöi han derefter från den Utrikes Bokhandel, der Chartorna skulle köpas, den underrättelse, att de till Mühlerts Hist.-Geogr. Atlas tillförene hörande 25 Chartor å tio blad, numera vore öfverflyttade på 20 blad, och således blifvit betydligt dyrare, än de först nämnde. Hans i prospectus åt publiken gifne löfte, kunde emellertid ej svikas, och arbetet finnes alltså för det närvarande i ett mindre antal häftade exemplar att tillgå i Herrar Deléen & C:ni och Fritzes Bokhandel till, det först utlofvade priset af 4 rdr rmt för subscriberer och 4 rdr 50 öre för köpare. Till denna Atlas, hvarje häftes 20 Chartor, äro dessutom vidfogad v. Spruners XXI Verldscharta innefattande de viktigaste länders upptäckter från sextonde till medlet af nittonde århundradet, med tydligt utsättande på den snt illuminerade Chartan af de namnkunniga verldsomseglarnes namn, med årtal då upptäckterna gjordes.

Öfverskolrådet Dr Kohlrausch's yttrande om värdet för undervisningen af Mühlerts Atlas är följande:
»Das Bedürfniss bei dem Gechichtsunterrichte in der Schule auch die geographischen Veränderungen, welche durch die Wendungen im Leben der Völker hervorgebracht werden, den Schülern vor die Anschauung zu führen, hat schon viel-fach historische Charten ins Leben gerufen — — — — —

»Die jetzige Verlagshandlung meines Abrisses hat eine neue Folge historischer Charten von Herrn K. F. Mühlert in Verlag genommen welche sich ebenfalls an meinem chronologischen Abrisse anschliessen, aber zugleich von einem erläuternden Texte begleitet sind,*) der in grösserer Ausführlichkeit, als es im Abrisse selbst geschehen konnte, die durch die Weltbegebenheiten hervorgebrachten Veränderungen in der politischen Gestaltung der Länder nachweist, dagegen diejenigen geschichtlichen Entwicklungen, welche auf die geographischen Verhältnisse keinen oder nur geringen Einfluss haben, mit Reicht übergeht.

»Die Charten Selbst sind mit grosser Sorgfalt gearbeitet; den umfassendern Charten sind kleinere beigegeben, welche irgend einen wichtigen Punkt mit grösserer Genauigkeit darstellen oder fehlende Fäden ergänzen, so dass auf den 10 gegebenen Blättern (i Svenska öfersättningén 21) 38 einzelne Charten und Chärtchen enthalten sind; die für die geographischen Darstellungen gewählten Zeitpunkte treffen das Rechte; und endlich, ist die Deutlichkeit und Sauberkeit der Charten, bei der Reichhaltigkeit der Namen und Notizen, so vorzüglich, dass in dieser Hinsicht jede billige Forderung als vollkommen erfüllt angesehen werden kann.

»Nach meiner Überzeugung wird daher wohl der historische Atlas, als auch der erläuternde Text des Hr Dr Mühlert mit entschiedenem Nutzen in den Schulen gebraucht werden können etc.
Hannover im Januar 1844.

F. Kohlrausch.

Originalen till ofvanstående utdrag af Öfverskolrådet Kohlrausch's yttrande om Mühlerts här af mig utgifne och förökade Hist. Geogr. Atlas, är hos mig till finnas och gerna förevisadt.

N. v. Hess.

Öfvers: & Utgifv.

*) Den här nu lemnade Hist. Geogr. Atlas.

Den ovisshet, som råder i de första underrättelser vi äga om världshistorien och hvilka blifvit oss lemnade af Hinduerna gör följakteligen endast ett kort ordande möjligt och nödvändigt. Hindostan — eller det nuvarande Ostindien — var och är det land der Hinduerna bodde, såsom det äldsta kända folkslag. De voro Nomader eller Kringvandrande Herdar.

Hindostan betraktas således såsom odlingens vagga. Men dess Kultur står i nära sammanhang med dess Religion. Denna grundar sig på boken Weda, hvilken ej allenast innehåller sagan om världens och människornas ursprung, utan äfven moral och ceremonial-lagen. Den är således Hinduernas Bibel, och dess läror gälla ännu i dag med undantag af några förändringar och tillägg, derföre kan den endast i korthet vidröras. Hinduerna dyrka en Högsta gudomlighet, om hvilkens väsende de hysa en så hög tanke, att de tro, det ej en gång ett halmstrå kan komma i rörelse utan dess vilja. Detta har emellertid lemnat deras Prester tillfälle att bringa dem till månggudoriet. Troligtvis var det dessa förfalskningar af den rena religionen, hvilka föranledt en man vid namn Guatama Buddha (omkring 600 f. Chr.) att uppträda såsom Brama-lärens reformator. Vetenskap och Konst, uråldriga i Hindostan, hafva stadnat i vexten och hvarken spridt sig till massan af folket, eller gjort några framsteg hos de högre klasserna. I detta afseende yttrade Kastväsendet sin förderfliga verkan. Vetenskapens vidsträckta fält var Braminernas privilegium, de allena voro i besittning af lärdom, och det låg i deras fördel, att göra så litet som möjligt för dess utbredande bland folket. Litteraturen är ännu föga känd. Egentligen torde endast de heliga böckerna kunna göra anspråk på något högre värde. Men dels äro dessa böcker endast tillgängliga för Braminerna, dels äro de skrifna på ett språk, Sanskrit, rättare Samskrtam, d. ä. ett rent språk, hvilket väl var det ursprungliga umgänges-språket hos de äldsta Hinduerna, men som sedermera helt och hållet har dött ut, så att man nu finner föga likhet emellan den egentliga Hinduiskan och Sanskrit-språket.

Den nyaste tiden har egnat djupa vetenskapliga forskningar åt det sistnämnda språket, emedan man medelst kännedom häraf hoppas att vinna upplysning i många dunkla frågor rörande världens och

meniskoslätets ursprung och deras äldsta Historia. Utå konstväg hafva Hinduerna endast utmärkt sig i afseende på byggnadskonsten och äfven här är det icke boningshusen, utan templen (Pagoder) hvilka antyda sinne för och besittande om denna konst. Bland de indiska Byggnadsverken anmärka vi förnämligast klipptemplen på öarne Salsette och Elephante, det helt och hållet ur klippan huggna templet i Illura, de sju Pagoderna i Mavalipuram, och templen vid Tschalambrom, bland hvilka taket på hufvudtemplet uppbäres af tusende pelare, hvaraf hvarje är 30 fot hög.

Egypten.

Intet land i världen är rikare på Historiska minnesmärken än Egypten, och det oaktadt sakna vi nästan all Historisk kännedom om detta lands äldsta tider. För allt hvad vi känna af den äldre historien om detta märkvärdiga land och dess folk, hafva vi hufvudsakligen att tacka tvänne grekiska historieskrifvare (Herodotus och Diodorus), hvilka sjelfva bereste Egypten, och öfverlemnade till efterverlden resultaten af sina forskningar. De gamla Egyptiernas ursprung och härkomst hafva ej kunnat utrönas. Sjelfva ansågo de sig för jordens äldsta folk och trodde sig hafva uppkommit af Nilens fruktbringande gytta. Anhängare af de mosaiska sägnerne låta dem härstamma från Mizraim, Hams son och Noachs sonson, och anföra såsom bevis för detta påstående, att deras land redan i Moses böcker kallades Mizraim. Häraf kan man således sluta till att, efter all anledning, Egypten redan långt före den så kallade syndafloden var bebodt och odladt.

Den förste konung, om hvilken med någorlunda visshet kan antagas att han beherrsikat hela Egypten var

Sesostris,

hvilken regerade omkring 1500 f. Christus. Han skildras såsom en krigisk, men tillika ädel och menniskoölskande konung, hvars hufvudsyfte var, att förvärfa sig sitt folks kärlek och använda alla sina krafter för dess väl.

Judar.

Detta folks fornsägner, som vi erhållit genom Moses, innehållas uti den första af hans böcker, och det är sannolikt, att han lagt åtskilliga egyptiska sägner till grund för desamma, tillagt resultaten af sitt eget begrundande och gifvit det hela en karakter, sådan den bäst öfverensstämde med lärorna i hans nya religion. Judarnes tradition om syndaflo den berättas i 1:sta Mosebok. Denna öfversvämning, sådan Moses berättar den, kallas efter Noach den Noachiska floden. Dock är den mera känd under benämningen af den stora syndaflo den, emedan dess ändamål var att i sina böljor begravna människoslägtet för dess synders skull.

Språkförbistringen.

Denna fornsägen är densamma, som Moses upptecknat åt oss, och hvilken är känd under benämningen af *Tornbyggnaden i Babel*. Moses berättar härom följande: Noachs afkomlingar drogo åt östern till landet Sinear*) och nedsatte sig derstädes. Då kommo de på den tanken att bygga en stad, och deruti ett torn, hvars spets skulle räcka upp till skyarne, att tjena dem till ett tecken, för att icke skingras. Men Gud vredgades öfver detta företag, i hvilket han såg ett bevis på människornas högmod. För att nu afhålla dem från att fortsätta Tornbyggnaden, förbistrade han deras språk, så att en hvar talade ett annat tungomål och ingen förstod den andre.

Om denna Tornbyggnad i Babel, finnas de mest fabelaktiga berättelser. Synnerligast hafva Österländska skriftställare sökt öfverträffa hvarandra i uppgifter rörande den verkliga uppnådda höjden af tornbyggnaden. Några säga att den varit 10,000 famnar eller 12 mil (?) hög, ja en krönikeskrifvare talar till och med om 5000 mil. — Troligen är detta fabelaktiga Babelstorn desamma, som den grekiske historieskrifvaren Herodotus under sina resor i Babylon sjelf har undersökt. Denne uppgifver Tornets höjd till 660 fot, hvilket redan är ganska betydligt, ty den högsta af de egyptiska pyramiderna var endast 468 fot hög. Stora byggnader företogs i de första tiderna efter den stora öfversvämningen hos nästan alla folkslag, i synnerhet hos Egyptierna och Chaldeerna. Troligtvis afsåg man, att genom sådana höga och fasta byggnader i möjligaste mån betrygga sig emot nya vattenhärjningar. Att de människor, hvilka bodde i trakterna af Euphrat och Tigris och förde ett kringirrande nomadlif, önskade hafva ett

*) Likbetydande med Mesopotamien eller Babylonien, ett land emellan Euphrat och Tigris.

högt, på långt afstånd synbart torn, en utgångs- och föreningspunkt, en landkänning, hvarefter de kunde styra sin kosa och lättare återförening sig, är ganska begripligt. Men troligtvis hade de under byggandet af någon anledning blifvit oense, skingrat sig, dragit till fjerran länder och antagit det derstädes rådande språket. Sålunda torde berättelsen om språkförbistringen på naturligt sätt låta förklara sig. Säkert är emedertid, att vi efter denna tid finna människorna allt mera förenade i afsöndrade horder. Bland dem uppträda enskilda män, hvilka framför de öfriga utmärka sig genom kropps- och själsförmögenheter, och ej draga i betänkande att använda dessa egenskaper, för att tillvälla sig makt och väld öfver dessa öfrige. Nu uppkomma mer och mindre beherrskade folk. Redan från året 2000 före Kristus börja dessa folk efter hand blifva synliga, deras lefnad rikare på tilldragelser, underrättelserna derom vinna mera utförlighet och trovärdighet, *sagan* blir småningom »Historia.»

(Så långt Held & Corvin.)

Text till Chartorna. Öfversättning.

1:sta Chartan visar Greklands fasta land tillika med de närmaste öarna, den mindre till höger och längre ned det Trojanska landet och dess grannstater: enligt Homer, 1200 år före Kristus. Den nästa större chartan framställer den vid samma tid historiskt bekanta delen af jorden; derför blifva endast de oftare nämnda folkslagen och länderna utmärkta. Öster ut, i synnerhet i Ostindien funnos säkerligen redan då stark befolkning och kultur samt stater af åtskillig storlek. Egypten och Meroe*) hade redan länge varit och Assyriska riket herrskade djupt in i Asien. Här äro de Grekiska namnen på städerna angifna tillika med de ursprungliga Aramaiska eller Egyptiska.

2:dra Chartan. En större del af den bebodda jorden. 1000 år f. Kristus. Endast en dunkel kunskap om Atlantiska Oceanen existerade; derför voro Greker, Phoenicier — samt Italiens invånare hufvudsakligen bekanta med Medelhafvet och Svarta hafvet (Pontus kalladt), hvilket äfven i anseende till dess stormiga beskaffenhet af de sjöfarande kallades det fruktansvärda och ovänliga hafvet (Axinus). Phoenicierna, de förste bekanta sjöfarande, seglade från deras å Syriska kusten belägna fristäder, ibland hvilka i synnerhet Tyrus var stort och mäktigt, till aflägsna länder, bosatte sig vesterut i det äfven bekanta Libyen (Afrika utom Egypten) och hade till och med passerat Herkules stoder (Gibraltars Sund)

*) Meroe en berömd Östat bildad af Nilen och Astaberaz.

Öfvers.

och grundlagt Gades (vid det nuvarande Cadiz) samt vidare å den mer bekant vordne södra kusten af Spanien, Tartessus. Men äfven Grekerne blifvo under Trojanska kriget mer förtroliga med skeppsfart och hade bildat kolonier ända till Pontus (Euxinus). I Asien var, tillika med flere småstater, det stora Persiska riket herrskande; dock höll det sig med all sin kultur skildt från den öfriga världen.

4:de Chartan. 600 år f. Kristus. Atlantiska Oceanen var bekant — derför blef Medelhafvet — i motsats till den yttre Oceanen det inre af Greker och Romare kalladt »Vårt hafv». Pontus Euxinus blef icke mer fruktansvärdt för Grekerne, utan tvärtom, och Libyen blef mer bekant. Grekiska besittningar hade förökats; äfven Phoeniciernas främmande besittningar hade tilltagit. Då emellertid sjelfva moderstäderna på Syriska kusten blifvit af de Asiatiska herrskarne beröfvade deras frihet, blef det af Tyrus grundlagt Kartago, hvilket i anseende till Libyens aflägsenhet från Asiatiska kusten, bibehöllit sin frihet, dess arfvedel såsom närmare liggande de Phoeniciska besittningarne i Libyen, Iberien och de nära öarne, och förberedde sålunda dess makt. I Asien hade nu Cyaxares grundlagt det Medisk-Baktriska och Nebukadnezar det Babyloniska riket af det tillintetgjorda Assyriska, hvars hufvudstad Ninive förstördes. I mindre Asien herrskade Alyattes Lydiens konung och Syennesis, konung i Cilicien.

5:te Chartan. Persiska riket under Darius Hystaspis, 486 f. Chr. Cyrus, på fädernesidan en Perser, hörande till Achämenidernas ädla släkte, beröfvade farfadren Astyages af Medien (550) sin tron satte sig i besittning af dess rike, besegrade Lydiens konung Krösus (546), de fria Joniska, Aeoliska och Doriska uregkiska städerna i Mindre Asien och det Babyloniska riket (536). I det genom honom grundlagde Persiska riket blef Persis (Persien i hopträngd mening) hufvudlandet som befriades från all beskattning och hvars invånare (egentlige Perser) blifvo det herrskande folket. Honom följde sonen Kambyses (530), hvilken eröfrade Egypten tillika med Cyrene. Denne tyrann lät mördra sin broder Smerdis. Efter Kambyses död (522), utgåfvo Margerne (Persisk prestorden — som hölls i stor ära) en man af deras samfund för Smerdis, dock, bedrägeriet blef snart upptäckt, och då ingen manlig Cyri afkomling fanns till, blef Darius, son till Hystaspis, en Achemenid, herrskare. Han delade det stora riket i 20 satrapier (provinser), hvilka styrdes af ståthållare. Han utvidgade sitt rike med Indiska provinser, men olycklig i sina krig mot Scytherne, kunde han i Europa endast vinna några kustprovinser i Thracien. Ett uppror i några af Mindre Asiens Grekiska städer, bringade honom i fiendtlig kollision med Athen. Ett Persernas fälttåg mot Grekland och i synnerhet mot Athen, slutade med blotta eröfrin-

gen af Macedonien; flottan blef vid Cap Athos förstörd af storm. Vid ett annat tillfälle blef en stor Persisk armé slagen af Grekerne vid Marathon. Darius afled 485 innan han kunde utföra ett annat stort fälttåg emot Grekland. Den lilla infogade chartan utvisar Delta-landet i Egypten vid denna tid. Den från Nilen till hafvet gående dalen är enligt dess beskaffenhet, äfvensom i anseende till den af Herodotus afgifne Egyptiska beskrifning antagen såsom Nilens flodbädd vid tiden före Menes.

6:te Chartan. Tåget af Persiska hären och flottan under Xerxes mot Grekland 480 och 479 år f. Chr. Darius Hystaspis hade å sin son Xerxes efterlemnadt hämmnen på Grekerne. Efter långa förberedelser hade denne samlat en utomordentligt stor och talrik här från alla underlydande folkslag i Kritale och Kappadocien. Denne gick öfver Halys*), tågade öfver Celene till Sardes, öfvervintade här, och fortsatte derefter tåget längs kusten och genom det forna Trojanska landet till Abydos**), hvarest hären på trenne bryggor tågade öfver Hellesponten in i Europa. I de redan underkufvade Thraciska kustländerne följde tåget kusten så nära som möjligt***) och vid sidan deraf seglade flottan, hvilken för att kunna undvika det fruktade Cap Athos, passerade genom en kanal, under 3 år mödosamt gräfd genom landtungan vid fasta landet och halfön Akde. Också kringgick flottan de begge öfrige Chalcidiska halföarna, samt upptog öfverallt nya trupper. I Thermæ förenade sig krigshär och flotta. Här gick derifrån genom Macedonien och Thessalien, blef vid Thermopyle pass uppehållen af en handfull Spartaner under deras hjältekonung Leonidas, hvilka alla stupade efter en beundransvärd strid mot de Persiska skarorna; samma dag stridde Grekiska flottan vid Artemisium mot den Persiska. Hären ryckte genom Doris härjande till Phocis, tågade genom Bötien till Attika och intog det af innevånarne nästan helt och hållet öfvergifna Athen. Grekiska flottan hade begifvit sig till Salamis, den Persiska följde genom Euripus, och blef i Xerxes åsyn slagen mellan denna ö och fasta landet (Sept. 479 f. Chr.). Resten af Persiska flottan flydde följande natt till Hellesponten; Xerxes tågade tillbaka med hären till Thessalien, men lät en del kvarstadna under Mardonius; resten följde honom genom Tracien öfver Hellesponten till Asien. Året derpå återkom Mardonius till det af innevånarne öfvergifna Athen, förstörde desamma totalt och drog sig derefter tillbaka till Bötien. Här blef denna Persiska krigsmakt slagen vid Plataea på samma dag, som Grekerne vid

*) En betydande flod i Mindre Asien.

**) En af Turkarna förstörd stad desammastädes med hamn vid Hellesponten och gränsen af Proparis.

***) Se Chartan.

Öfvers.

Mykale förstörde en Persisk här och resten af Notan, hvarigenom Joniska öarne blefvo befriade från Persiska herraväldet och Grekland räddades för de sköna konsterna och vetenskaperna.

7:de Chartan. Romerska herraväldet efter eröfringen af Latium. 338 år f. Chr. Italien torde redan tidigt från åtskilliga länder hafva blifvit befolkat. Af desse voro många af Pelagisk och Hellenisk härkomst. Men blandningen var så olikartad, att de i olika delar af Italien bosatte folkblandningar, i anseende till deras så skiljaktiga härkomst, språk, lefnadsätt och seder, — icke kunde undvika strider om eganderätt, herravälde och frihet. Under sådana förhållanden blef i provinsen Latium Rom grundlagd 753 år före Kristus, denna stad eller stat reste sig under strider med grannstaterna, till en sådan höjd, att det icke mer uppstod fråga om bibehållande af, utau om herravälde öfver de öfrige. Med belägringen och eröfringen af Etruskiska staden Veji (406 till 396 f. Chr.), utvecklade sig Romarernas krigskonst, så att de kunde utföra rigtiga fälttåg i stället för korta ströftåg och detta allt med lejda trupper. Äfven den Etruskiska staden Talerii blef intagen (394). Etruskerne eller Tyrelinerne — ett tillförene mäktigt och konstliska folk — var nu så försvagadt, att det icke mer kunde motstå Romarernas utvidgade makt. De öfrige grannstaterna voro antingen försvagade eller försummade de tillfället att med förenade krafter handla emot Romarne; derföre, när Rom nästan totalt var lagd i aska af Gallierna egde Romarne ännu krafter nog, icke allenast att återuppbygga deras stad, utan äfven att motstå grannstaterna. Inre stridigheter mellan Patricierne (de första grundläggarnes efterkommande) och Plebejerne (eröfrade städernas invandrare), hade än mer försvagat krafterna vid tillkomne utvärtas strider. Genom nya lagar blef jemlikhet mellan begge partierna (Patricier och Plebejer) införd. Folkkraften, derigenom ökad, kunde än bättre utveckla sig uti krigen mot Samniterna, ett krigiskt grannstatsfolk. De latinska städerna voro den tiden förbundna med Rom, likväl i underordnad förhållande; såsom urinnevånare i grannstaten, trodde de sig dock böra vara likställda med Romarne; men dessa, alltför stolta att medgifva sådant, läto svärdet gifva utslag, och i tvenne slagningar blefvo Latinerne besegrade. Latium blef lydande under Rom. Nu var Rom nog mäktigt för att besegra Samniterna — och att sedermera efter hand underkufva hela Italien.

8:de Chartan. Alexanders tåg vid eröfringen af det stora Persiska riket. Detta rike hade under Xerxes, genom de olyckliga krigen mot Grekland, lidit och förlorat mycket. Efter honom sjönk det ännu mer då krig för bibehållande af gjorde eröfringar måste föras, emedan Satraperna sökte att göra sig oberoende, och åtskillige öfvervundne folk-

slag allt afskudda sig öket. Tre gånger gjorde sig Egypten fritt och kunde endast genom stora ansträngningar och moderlandets försvagande återvinnas. Grekerna voro vid sådana tillfällen — gerna verksamme, och förstodo att skada Persien. Men äfven inom den Kongl. familjen — Darii efterkommande — voro split och mord vanliga. Då slutligen alla medlemmarne voro dödade, blef en ung man Darius Kodomannus en aflägsen släktunge och Achämenide, herrskare öfver riket. Macedonien var länge en för dess grannar icke fruktansvärd stat, tilldess Philip blef dess konung och höjde rikets anseende. Han bildade en aktningssjudande krigshär, förbättrade krigsväsendet, utvidgade sitt herravälde genom Illyrien och de Traciska provinserna, eröfrade de Grekiska, vid Macedoniska och Traciska kusterna anlagde städer och bringade Grekland i ett beroende tillstånd; då han ville med Grekerna gå emot Persien, dog han 336 — och efterlemnade till sin son Alexander detta företaget.

Alexander den store måste, innan han lemnade Europa, stadga sitt eget väld; derföre uppträdde han med en krigshär i Grekland, erhöi, såsom fadren förut, befälet öfver Grekiska armén, samt gick emot de honom fiendtliga nordliga och vestliga folk. De barbariska grannstaterna voro nu dels oskadliggjorde, dels vunna. Grekerna, med undantag af de emot Alexander fiendtligt sinnade Spartanerna, voro bundsförvänder, då han med dem tågade emot de honom inväntande Perserna. Han tågade genom Macedonien och Tracien till Traciska-Chersonesos, vid Aegeiska hafvet, gick öfver Hellesponten och slog Perserna vid floden Granikus. Segrande drog han till Sardes, Ephesus, segrade efter hårda fäktningar, Miletus, intog och förstörde Halikarnassus och, för att fördrifva den Persiska flottan från den södra kusten af Mindre Asien, tågade han genom kustländerna, vann bland andra städer äfven Xanthus, kom till Phaselis, tågade utmed hafsstranden fram till Sido, vände sig mot Apendus, afslöt med innevånarne ett fördrag och tågade så emot Telmissus. Då han hade öfvervunnit Pisidierna och intagit kusttrakterna, vände han sig mot det inre landet, tågade öfver Salagassus, hvilket han intog till Cellanä och Gordium, hvarest han förenade sig med den af Parmenion kommenderade hären, och här löste han med svärdet den hemlighetsfulla Gordiska knuten.

Då landet öfverallt underkastade sig honom, kom han till Ancyra, lade innevånarne kring Halyströmmen under sitt väld. Härifrån tågade Alexander emot den af Darius sjelf anförde och samlade hären öfver Taurusberget, kom till Tarsus, Ciliciens hufvudstad, hvilken han räddade undan Persernas förstörelse, gjorde härifrån ett tåg till Soli, för att vinna denna stad, tuktade de Cilisiske bergsboerna och återvände öfver Soli till Tarsus. Hären satte sig nu

i rörelse mot de anryckande Perserne, anlände till Mallus, drog till Syrien genom Issus till Myrindus; då emellertid begge härarna hade förfelat hvarandra, och Darius stod bakom Alexander vid Issus, så återvände Alexander och angrep den vida talrikare Persiska hären (29 Oct. 333); Darius vek snart, och honom följde hans här i vild flykt, och Persiska väldet var brutet. Modren, gemålen och dottren till Darius föllo i segrarens känder och blefvo med aktning behandlade.

Alexander förföljde icke den öfver Euphrat flyende Darius; han ville först vinna de Phöniciske sjöstäderna och Egypten, och med dem den Persiska flottan, för att derigenom erhålla herraväldet i Medelhafvet och vid sina öfriga företag icke lemna några fiender i sin rygg. Han framträngde derföre till Phönicien, medan en afdelning af hären intog Damascus och med det Darii skatter; dermed erhöi han Marathus och den fasta öklippan Aradus, intog Byblus och Sidon, erhöi de Phöniciska och Cypriiska skeppen, utom dem från Tyrus, hvilket han efter en märkvärdig belägring intog (322). Ett lika öde träffade Gaza. Härefter uppbröt han och for till Egypten, fann i Pelusium sin vid Tyrus förlagda flotta, hvilken här å en arm af Nilen begaf sig till Memphis, medan Alexander tågade dit öfver Helipolis. Perserne vågade ingenstädes motstånd, ty hos de mot Perserne fiendtligt sinnade Egyptierne, hvilka ögern hade burit det Persiska öket, var Alexander välkommen; här som allestädes ärade och aktade han folkets religion och seder. Från Memphis seglade han på floden ned till Kanopus, och grundlade Alexandria (Dec. 332), den sedermera så berömda staden. Härifrån företog han ett tåg genom den Libyske ödemarken till Jupiter-Ammons Oase*) (Mars 331), för att rådfråga Oraklet, samt återvände derpå till Memphis.

Nu tog Alexander åter vägen till Asien, fann i Tyrus sin flotta, drog till Thapsakus och öfver Euphrat, derifrån genom Mesopotamien öfver Tigris, och slog vid Gangamela en ny, af Darius åter anförd här, hvilken visserligen var mycket talrikare men modlös (2 Oct. 331); Alexander sökte Darius följande dagen i Arbela, men denne hade med resten af sin här flytt till Medien. Alexander tågade obehindradt till Babylon, fann hos folket ett vänligt emottagande, derifrån till Susa, hvarest han erhöi de Kongl. skatterna. Vid det vidare framryckandet till Persis, var han segerrik mot ett bergfolk Uxierne, och emot en Persisk skara, eröfrade Persepolis och de öfrige här förvarade kongl. skatterna; denna Persis hufvudstad blef plundrad och det kongl. palatset till en del uppbändt.

*) Oase: ett från Grekiskan taget ord och betyder en djuprund för att från högre kringliggande öknar beteckna ett vattnenrikt och fruktbart landstykke.

Då Alexander hörde, att Darius rustade sig att fortsätta kriget gick han till Ekbatana, Mediens hufvudstad, under sin motståndares förföljande, inbröt genom den Mediska bergstrakten i Parthiens slätter, erfor att Darius blef af sin upproriska här, fördf af en Satrap Bessus, fången och bortsläpad; då skyndade han i spetsen för en lätt skara att förfölja denne i afsigt att befria den fångne konungen, hvilken han dock redan fann mördad af sin upproriska omgivning (330). Nu vände Alexander sig till den Parthiska hufvudstaden, af Grekerne kallad Hekatompylon, derifrån till Hyrkaniens bergstrakt och hufvudstaden Zadrakarta, och uppsökande en del af den flyende fienden drog han till strandtrakterna af Kaspiska hafvet, underkufvade det fria bergfolket Marderna, och återvände till Zadrakarta. Sökande Darii mördare Bessus, kom han till Ariens, tågade till Susa och grundlade vid floden Arius en stad i sitt namn. Ett uppror bland Arierna tvingade honom att uppskjuta tåget till Baktra; han vände sig emot detta folk, öfvervann detsamma och erhöi Artakooana, den befästade hufvudstaden. Han tågade vidare till Arachosiens folkstammar, besökte Evergeterna (före Cyrus: Agriasper-Arismasper kallade), hvilkas friheter han stadfastade, kom i beröring med Indiska folkstammar, drog till Parapamisus-bergen (det Indiska Kaukasus), anlade vid foten deraf staden Alexandria, gick öfver berget till Drapsaka, derifrån till Aornus och Baktra eller Zariaspe, Baktriens hufvudstad passerade strömmen Oxus, och fick Bessus fången (328), fortsatte sitt tåg till Marakanda, Sogdianas hufvudstad, gick till floden Jaxartes (Orxantes), stridande med barbariska horder, eröfrade i dessa trakter de af Barbarerna innehafda fasta platserna, och deribland den viktigaste, Cyropolis, förstörde detsamma och anlade vid Jaxartes åter en stad med sitt namn (det yttersta Alexandrien Alexandreschata). Han satte öfver floden för att tukta sig visande hotande Scyter. Skyndsamt begaf han sig åter till Sogdiana, för att straffa upproriska, uppsökte dem i åtskilliga trakter, aftågade från Nautaka mot ett bergfäste, eröfrade detta och dermed äfven sin gemål Roxane, dotter till en Baktrisk adelsman och bekrigande sina motståndare drog han vidare till Baktra, samt sedermera öfver Parapamisus till det Parapamisiska Alexandrien. Sina eröfringar stadgade han genom mildhet och aktning för de besegrade, lemnade deras egenheter ostörde, gjorde embetsmän af de infödde och belönade trohet; sjelf antog han, oaktadt sine Macedoniens missnöje, mycken asiatism. För att utvidga sitt rike intill Ganges och Ostindiska hafvet Sage (?) ryckte han om våren 327 mot Indien. Han tågade till Kophenes-floden, sände en här-afdelning till det Peukoliska gebitet vid Indus, för att förbereda öfvergången, medan han sjelf tågade genom den bergiga och flodrika trakten, oupphörligt stridande med landets

tappra innevånare. Gick öfver Choës, kom till Ari-gäum. Denna, af dess flydde innevånare i brand stukna stad, lät Alexander åter uppbygga och befolka, eröfrade bland andra städer äfven det betydliga Mas-saga, ankom till den försvarade och befästade klip-pan Aornus, belägrade och eröfrade densamma, och fortsatte sitt tåg för öfvergången af de mellan Indus-floderna liggande länderna (Indiska Peutapotamien-Pendscha). Passerande denna Indiska ström, kom han som vän till Faxila-residenset för den Indiska fursten Taxilas, passerade floden Hydarps, slog In-diska konung Porus' här (April 327 f. Chr.), hvilken dock blef af Alexander som vän behandlad och hans rike förstöradt, och anlade vid Hydarps tvenne stä-der: Nicäa med afseende på den vunna segern och Bucephala till minne af namnet å hans utmärkte häst (Bucephalus). Segrande passerade han strö-men Acesines och floden Hydraotes, eröfrade och förstörde det starka fästet Sangala, fortsatte sitt tåg mot floden Hyphasis; men tvungen af sin egen här, måste han afstå från vidare framträngande och före-tog återtåget. Med en del af hären passerade han utför floden Hydraspus, andra afdelningar af hären tågade på begge sidor om floden; ankommen till Accessium, företog han ett tåg emot Mallerna, för-följde dem två gånger öfver Hydraotes, blef vid ett starkt fäste svårt sårad af detta Indiska folk; ännu icke återställd begaf han sig på floden ner till den-sammans forening med Acesinen, hvarest hären slog läger. Han fortsatte härefter flodresan nedåt och anlade vid sammanbindningen med Indus ännu en stad, Alexandropolis, fortfor med tåget floden nedåt, följd af härafdelningar vid flodstranden, utförde ströf-tåg mot Indiska folkslag och kom till Patala, hvarest Indus vid sin mynning mot hafvet delar sig i två armar, hvaraf mellanlandet kallades Deltaland (Pata-lene). Från Patala vände han sig (325) till floden Arbis (Arabius), tågade ibland vid kusten, ibland in i de Gedrosiska bergstrakterna, anlade ock vid detta tåg en stad med sitt namn vid Indiska hafvet, un-derkastade Horiterna, ett kustfolk, sitt välde och kom i beröring med ett vildt fiskarfolk (Ichthyophagen). Efter stora mödor, lidanden och manspillan kom han till Pura, den Gedrosiska hufvudstaden, tågade till Karmanien, hvarest han sammansötte med en annan härafdelning, hvilken hade tågat genom Arachosien och Drangiana. Också den från Indus afseglade flot-tan ankom till Karmaniska kusten och fortsatte fär-ten genom Persiska hafsviken till Tigris. Medan en större del af hären gick kustvägen till Tigris, tågade Alexander till Pasargada och Persupolis, samt till Susa, hvarest han firade lysande giftermål mellan Macedonier och Persiskor samt betalte sin härs skul-der. Han seglade på floden Euläus utföre och såg den Persiska hafsviken, for uppföre Tigris till sin krigshärs läger samt anlade äfven här en stad Ale-

xandria, inskeppade sig till Opis, hvarest han afske-dade och rikligen belönade de icke mer krigsduglige Macedonierna, afgick 324 till Ekbatana, påböd en allmän sorg efter sin aflidne vän Hephästion, företog ett tåg emot Kossäerna, tågade så öfver Tigris till Babylon och afled den 10 Aug. 323.

Alexanders och hans fältherrars datar äro icke allenast i anseende till deras utomordentlighet vig-tiga, utan äfven såsom följerika märkvärdiga; ty de erbjuda icke öfvergående, spårlost försvinnande händelser, utan högst viktiga och för världen välgö-rande, emedan, vid Persiska monarkiens upphörande i de henne med ovilja underlydande länder, den Asi-atiska våldsregeringen och hårdheten blefvo utträngde genom Grekiska friare seder och kultur. Med Gre-kiska språket blef Grekiska vetenskaper och konster inhemska.

9:de Chartan. De af Alexanders eröf-ringar uppstånde stater efter slaget vid Magnesia. Alexander efterlemnade ingen fullmy-nig efterföljare eller arvinge, derfore voro desse icke längesedan eröfrade länder, äfvensom krigshärrarnes förande en högst svår uppgift. Alexanders fältherrar öfverenskommo visserligen att hans blödsinniga half-bröder, Arrhidäus, och den i förhoppning kommande son af hans efterlemnade maka Roxane, skulle blifva konungar, Perdikkas tillika med tvänne andra skulle blifva riksföreståndare för de omyndige och andra fältherrar ståthållare i de åtskilliga länderna; dock desse mäns hersklystnad medgal ingen enighet, de ansågo sig som regenter öfver de dem undergifne länder och bekrigade hvarandra. Perdikkas, hvilken af den döende Alexander hade erhållit hans sigill-ring, sträfvade efter öfvervälde, men stupade snart (321). Hans död bragte likväl intet lugn, striderna blefvo länge fortsatte, under hvilka alla kvarvarande medlemmar af Alexanders familj blefvo mördade och endast några få af Alexanders fältherrar kunde ännu bibehålla sig. Ibland desse var Seleukus. En af dess efterkommande, Antiochus den Store af Syrien, önskade återgifva sitt rike dess fordna makt och vidsträckthet, men hans eröfringar invecklade honom i krig med Rom. Han tågade till Grekland, blef af Grekerna slagen vid Thermopyle, flydde till Asien, hans flotta blef slagen, Romerska hären uppsökte honom i Asien och der stod det afgörande slaget vid Magnesia Sipyli (190) vi foten af berget Sipylius och icke långt ifrån staden af samma namn. An-tiochus måste afträda Asien inom Taurus, Romarne belönade deras bundsförvandler med de eröfrade län-derna, nemligen Pergamus med hela Phrygien, My-sien, Lydien samt Rhodus med Lycien och den ön midt öfver liggande del af Karien; dock blefvo de i dessa länder belägna, fordom frivarande Grekiska städer, åter fria förklarade.

Här en uppgift å de fordna af Alexander be-herrskade länder och vid denna tid befintliga stater: **Macedonien.** Under Alexanders fältherrar, hvilka regerade efter hans död, lyckades Antigonii afkom-ling Antigonus Gonatas, att bibehålla riket och lemna det till sina efterkommande.

Macedoniska Thracien. Efter Alexanders död blef Lycimachus ståthållare, antog diademet (307 f. Chr.), men efter dennes död (281) förföll det nya riket. Den södra delen, i hvilken Gallierna länge bodde, var ofta förenad med Macedonien. Kuststä-derna stodo under åtskilliga beherrskare.

Egypten. Ptolomäus (I) Lagi, gjorde sig såsom tillförordnad ståthållare af Egypten — snart oafhängig, anlade diademet, och hans efterkommande följde ho-nom i regeringen, hvilka efter honom kallades Ptolomäer. Han erhöll Cyrene, det Peträiska Arabien, Phönicien, Cölesyrien, Palästina och Cypern; Ptolomäus (II) Philadelphus, Syrien och de södra kust-länderna af lilla Asien. Hans efterföljare, Ptolomäus (III) Evergetis (I) tog kustländerna på begge sidor af Arabiska hafsviken — ja i Europa öfvergående de Thraciska kuststäderna. Desse regenter befordrade i hög grad vetenskaperna; Alexandria, deras residens, upphöjdes till en berömd stad. Efter desse, sjönk riket och besittningarne i Europa, i Mindre Asien, Phönicien, Cölesyrien och Palästina ginga förlorade.

Syriska Monarchien. Seleucus (I) Nikator blef efter Perdikkas död ståthållare öfver Babylonien, också han antog konungatitel, förstod också att ut-vrida sitt herravälde och egde (281) också de mesta i Asien af Alexander eröfrade länderna; Syrien blef hufvudlandet, efter hvilket hans stora rike också blef kalladt. Här uppbyggde han Antiochia vid Orontes, hvilket ock i Asien länge bibehöll sig som en af dess berömdaste städer. Hans regerande efterkommande erhöilo namnet Seleucider. Hans son Antiochus I var icke så lycklig, lika litet Antiochus II, under hvilka Parthien och Baktrien gjorde sig fria.

Pergamus. Philetäus, ståthållare af staden och fästet Pergamus, gjorde sig (283) oafhängig; hans efterföljare Attalus I antog Kongl. diademet.

Atropatene, äfven kalladt Lilla Medien, var ännu ett litet kungarrike, hvilket namn det erhållit af Atro-patus, Perdikkas svärfader.

Parthien. Arsaces I, en föregifven afkomling af den Persiska regenten Artaxerxes (I) Mnemon, gjorde sig af Antiochus II oafhängig (256) i Par-thien, blef stamfar för den öfver 480 år i det fruktansvärda Persiska riket regerande Arsacideiska ätten. Redan hans tronföljare eröfrade Hyrcanien, och snart förstodo hans efterföljare att på det Syriska rikets bekostnad förstora sina stater.

Baktrien. Theodotus I, en ståthållare af Gre-kisk härkomst, gjorde sig äfven 254 f. Chr. likaledes fri och oafhängig af Antiochus II. Hans andre efter-

följare utvidgade sitt herravälde till Indien, ja ända till det öster ut belägna Serica. Detta Baktriska rike blef sedermera barbarernas byte och lagdt un-der Parthien.

Galatien eller Gallogræcien, var en del af Stor-phrygien. Barbariska folkstammar, Gallier kallade, oroadt redan länge Macedonien, Grekland och Thra-cien (i det sistnämnda slogo de sig ned för en längre tid), kommo 278 derifrån såsom tillkallade hjälptrup-per af den Bithynisko konungen Nikodemus I till Mindre Asien, genomströfvade i 40 år dessa länder, tills Attalus I af Pergamus tvingade dem att taga fast fot i det nära honom varande Galatien. De grundlade en i flera herredömen delad stat och för-blefvo länge ett oroligt folk.

Stora och Lilla Armenien gjorde sig, efter An-tiochus den Stores nederlag vid Magnesia, fria och oberoende, det första (Stora Armenien) genom Ar-taxiast, det sistnämnde genom Zadräades.

Bithynien hade redan, lika med de tre följande riket, under det Persiska herraväldet beroende re-genter; Bithynien motstod det Macedoniska herra-väldet, och Nikodemus I, hvilken hade kallat Gal-lierna in i Mindre Asien, gjorde sig oberoende med konungatitel. Hans efterföljare bibehöllo deras oaf-hängighet.

Pontus föll under Alexanders välde, men sed-nare framstår det som ett fritt konungarrike, hvars regenter länge buro namnet Mithridates, och ofta bemödade sig om förstörande af deras rike.

Kappadociens konungar bibehöllo sig dock tillika med de öfrige af Alexanders uppstånde stater.

Paphlagonien hade sina egna regenter.

10:de Chartan. Cartagos herravälde i dess största omfattning, bredvid det Romerska i Italien vid början af första Puniska kriget 264 år före Kristus. Karath Hodath (Ny-stad, neml. Nya Tyrus) hos Phönicierna och Karta-ginenserne sjelfve, Karchodou hos Grekerne, Kar-thago *) af Romarne blef grundlagt af Tyrus, tro-ligen mycket tidigt, men hade omkring 878 f. Chr. utvidgadt sig till stad. Då de Phönisciska fristäderna å Syriska kusten blefvo beroende af Asiatiska herr-skare, då måste denna dotterstad blifva oafhängig moderstaden Tyrus, och då några faror i Libyen icke mera existerade för Karthago, och detsamma, i besittning af egna skepp samt i anseende till det stora afståndet från Perserna, ingenting hade att be-fara från den sidan, så kunde det bibehålla sin oaf-hängighet, och uppträdde snart mäktigt emot sina Libyske grannstater. De beroende blefne Phönicierna lära icke längre varit i stånd att bibehålla deras af-

*) Emedan detta namn är en afbildning efter Phöniscian, torde det kunna eller böra skrivas med ett K., men på Char-tona är det, såsom ursprungligen från Grekiskan, förbytt med C., hvarest Latinak skrifart betecknar Romerskt herravälde.

lägsna besittningar; det synes därför att desamma tillfallit Karthago enligt öfverenskommelse, detta var också i stånd att med mera kraft icke allenast bibehålla utan äfven föröka desamma. Fristaten Karthago stod såsom bundsförvandt äfven i spetsen för de af Phönicierna grundlade fristäderna Utika, Lep-tis, Adrumentum och Hippo; Karthago erhöll äfven de å hela Libyens västkust af Phönicierna grundade besittningarna, och äfven öfver och inre, längre från kusten belägna besittningarne, egde detsamma herraväldet. I Spanien egde Karthago den af Phönicierna bebodda sydkusten, och anlade här nya kolonier; det herrskade öfver Balearerna, Sardinien, en del af Corsica och en betydande del af Sicilien, ön Melite (Malta) och Gulos (Gozzo); det synes som det äfven i Atlantiska Oceanen egt de lyckliga (numera Canarie-) öarna och Madera; så mäktigt var det hafvet beherrskande Karthago vid början af det första Puniska kriget. Men äfven Rom var mäktigt blifvet, hade den största delen af Italien ända till detsammans sydligaste udde under sitt välde.

11:te Chartan. Roms herravälde i Asien, enligt Pompeii ordnanden 59 år f. Christus. Efter Roms seger vid Magnesia öfver Antiochus den Store af Syrien, var dess vilja fruktad också i Asien; med besegrandet af Macedoniska konungen Perseus (168) blefvo staterna i Mindre Asien än mer beroende af Rom, och efter att hafva ärfvt det Pergamiska riket, herrskade Romarne omedelbart i Asien. I första kriget 88—84 med konungen af Pontus, Mithridates den Store, erforo de redan hatet af de för dem i språk och seder främmande folkslagen — desse åter, efter Mithridatii nederlag erforo i sin ordning Romarnes herravälde. Ett andra krig med Mithridates 82—80, lemnade icke något särdeles resultat. Men då konungen af Bithynien afstod sitt rike till Romarne (75), uppstod det 3:dje kriget med Mithridatus, hvilken, slagen af Romerska fältherren Lucullus, blef fördrifven från sitt rike, men under Luculli frånvaro, åter uppträdde med makt, tills han blef tillintetgjord af Pompejus. Denne store Romare eröfrade (år 63 f. Chr.) Syrien, resten af det stora Syriska riket, gick till Judäa och underkastade det landet sitt välde. Egenmäktigt ordnade han i denna del af Asien, gjorde i Bithynien den största delen af det Pontiska, ävensom Syrien med Phönicien till Romerska provinser, öfverlemnade till Pharnaces, som hade låtit mörda sin fader Mithridates, det Bosporaniska riket (den Tauriska halfön med kringliggande landskaper), benådade Tigranes, konung i Armenien, tillåt äfven andra stater att blifva beståndande — dock alla beroende af Rom, så att i det vestliga Asien endast Parthien förblef fritt oah aktadt.

12:te Chartan. Romerska riket i dess största omfång under Antonius Pius (den fromme) 138 år efter Christus. Medan Karthago be-

fann sig i detta lysande förhållande, utbröt det första Puniska kriget (264 till 242 före Christus), i hvilket Rom för första gången uppträdde som sjömak. Karthago nödgades till Rom öfverlemnna sina besittningar å Sicilien, och denna stora ö blef den första Romerska provins som blef det herrskande Italien underdånigt. Midt under freden begagnade sig Rom emot Karthago af i Afrika utbrutne oroligheter och af detsammans besoldade upproriska trupper i Sardinien och intog detta land tillika med Corsica (238). I ett krig med de Galliska grannarna blef Karthagos, på denna sidan Alperna belägna land en Romersk provins (222). I det 2:dra Puniska kriget (218—201) erhöll Rom sjelf, under det att en Karthaginensisk krigshär under Hannibal fruktansvärd uppträdde å Sicilien, Syrakusa med dess landamären (210 f. Chr.). Karthagerna hade i Spanien utvidgat sitt välde, men också här blefvo de öfvervundne af Romarne, hvilka gjorde den sydliga och östliga delen deraf till Romerska provinser. Dock kämpade de infödde ännu länge för deras frihet emot Romarne. Med Macedonien hade Romarne (214) tvenne gånger haft krig, ett tredje slutade med Macedoniens frihets förlust. Illyrien blef Romerskt, äfvenså Epirus (167), hvilket för afall blef hårdt straffadt. Sednare blef Macedonien fullkomligt Romersk provins (148 f. Chr.). Utan orsak hade Rom börjat det 3:dje Puniska kriget (149). Karthago stridde numera för sin tillvaro, dock, den en gång så mäktiga staden, blef eröfrad och förstörd, och landet, under namnet Afrika, Romersk provins (146 f. Chr.). Under sina krig med Macedonien hade Romarne kommit i sammanstötning äfven med Grekerne; och desse försvagade genom inre oenighet, kunde icke göra tillräckligt motstånd, utan Grekland blef nu under namnet Achaja Romersk provins (146). Efter hårda strider med de Spanska folken blef Numantia eröfradt, och de medlersta Spanska landskaperna blefvo Romerska (133). Den blödsinnade konung Attalus III af Pergamus för-lorade sina skatter tillika med sitt rike, hvilket, under namnet Asien i sammanträngd mening, blef Romersk provins (129). Äfven på andra sidan Alperna utvidgade Rom sitt herravälde; det södra Gallien blef eröfradt och gjordt till Romersk provins (121); det erhöill äfven Cyrene genom testamente af dess sista regent (96). Kreta, anklagadt för delaktighet i sjöröfveri, blef, eröfradt af Metellus, en Romersk provins. — Nicomedes den IV öfverlemnade sitt rike Bithynien till Romarne (75). Detta försakade det tredje Mithridatiska kriget, i hvilket Mithridates blef öfvervunnen (64) och intet hinder fanns numera att fullkomligt göra Bithynien till Romersk provins lika med Pontus, och efter Syriens underkufvande blef äfven detta, tillika med det förut beherrskade Cilicien organiseradt, såsom Romersk provins. — I Rom var beslutit, att framtagna konungen af Cypern

tillföre framtagna Morerna Narbonne; Karl eröfrade nu 778 landet å andra sidan Pyreneerna ända till Ebra, hvilket kallades Spanska »Mark». 789 underkufvade han slafviska stammar, besegrade 791 de ända till Ens boende Avarerna och trängde dem tillbaka ända till Raab. Krönt i Rom 800 af Påfven, erhöill han värdighet af Romersk kejsare, samt förnyande af Vesterländskt kejsardöme. Efter flerfaldiga strider hade han 803 fullkomligt underkufvat Sachsarne; deras land utgjorde nu en del af det stora Frankiska riket. I Spanien eröfrade han af Morerna Barcelona 803. Denna stad och provins blef nu ett Frankiskt markgrefskap. Äfven de Baleariska öarna kommo för en tid under Frankernas välde. De skandinaviska folken, Normannerna, af de Brittiska Anglosachsarne kallade Danskar och genom språk och seder beslägtade med Germanerna, bildade många små, endast delvis genom öfverkonungar förbundne herredömen å halfön Jutland samt de Danska öarne, bland hvilka Seeland innehade deras Gudars stad Lethra. Äfvenså bebodde de Norge, Gøthaland och Sverige, de begge sistnämnda länderna förenade genom den hedniska gudstjensten i Upsala. Såsom dugtige sjömän, blefvo de snart fruktansvärda som sjöröfvere. Redan 787 oroades Brittiska kusten af dem. Carl den Store hade genom sitt krig med Sachsarne äfven kommit i sammanstötningar med de förenämnde; genom fördrag blef Eideren gräns mellan dessa folk och Franken. Vid denna tid förlorade Chaliphaget, som hade Bagdad till sitt residens, Numidien ända till Egypten, hvarest Ibrahim, son till Aglab, stiftade Aglabiternas herravälde, ävensom Macciritanien, i hvilket Edris, en afkomling af Alis, hade stiftat Edrisiternas. I Britanien hade i Britternas grannskap i Cumberland och Wales sju Anglosachsiska riken (Heptarchie) existerat, icke utan strider om oberoende, då 827 Egbert, konung i Wessex, förenat nästan alla de öfriga konungarikena; kanske var redan han den som kallade sig konung i England; äfven torde vid denna tid de åtskilliga folkstammarne i Scotland sammansmält till ett rike. Byzantinska kejsardömet hade vid denna tid förlorat Creta (Candia) genom Arabiska sjöröfvere, då Aglabiterna 829 visade sig på Sicilien och efter långvarig strid framtogo Grekerna äfven denna ö 842. Carl den Stores barnabarn delade 843 det stora Frankeriket; härvid erhöill Lothar I tillika med den Romerska kejsarvärdigheten, medlersta Franken (d. v. s. Mellan- och Öfver-Italien och länderna mellan Rhen- och Schelde-strömmarne), Ludvig, Tyska östliga Franken (de östliga länderna tillika med städerna Mainz, Speier och Worms samt deras områden och öfverherraväldet öfver de beroende slafven) och Karl den Skallige Vestfranken (Frankrike ända till Scheldt, Maas, Rhône och Ebro). Härmed var Frankrike och Tyskland, hvilka varit åtskillda redan ge-

nom det frankiska (gammaltyska) språket och Romanian (gammal-fransyska)), deladt i särskilda stater och nationer. Kejsaren gick i kloster 855 och delade riket mellan sina söner: Ludvig erhöill Italien tillika med kejsarvärdigheten, Lothar II länderna mellan Nordsjön, Schelde, Maas och Rhen, eller honom kallade Lothringen och Karl Provence med Nederländerna. Redan för flere år tillbaka hade krig- och roflystna Norrmänner-skaror gjort landstigningar på England, och 851 öfvervintrat der för första gången, och de följande åren utbredt sig vidare; äfven hade de nedstätt sig på Irändska kusten; likaledes hade de på Frankiska kusten gjort påhelsningar, röfvande och härjande, modigt framträngande till det inre, äfvensom oroad Spanska kusten, då Norrmänner, i Ryssland kallade Varäger eller Väringar, inträngde (862) i den nordliga delen deraf, under anförande af Rurik och hans bröder, och undertryckte Slaverna vid Newa och Wolchow-floderna.

Rurik tog sitt residens i Novgorod. Seder och språk blefvo bibehållna hos Slaverna. Den gamle Gorm, konung i Lethra, förenade 863 de Danska öarne med halfön Jutland till ett kungarrike, undantagande det ännu oafhängiga Bornholm; sålunda var grunden lagd till Danska riket. De härigenom utträngde furstarne gjorde sjötåg och oroade främmande kuster.

Straxt efter Karl den Store hade Franken-väldet blifvit inskränkt inom de af detsamma eröfrade Spanska provinser; ett oafhängigt grefskap, Navarra, hade bildat sig, hvilket kanske redan var konungarrike under det att Moriska och Christliga stater tillagnade sig delar af den Spanska jorden. Af Lothars söner hade Karl 865 allidit, äfvenså Lothar II, 869 hvilkens efterlemnade länder farbröderna, Ludvig den Tyske och Karl den Skallige, delade med förbigående af brodern kejsar Ludvig, så att Maas blef gränsen mellan Öst- och Vest-franken. Med kejsar Ludvig II, död 875, utgick Lothars ätt. Kejsarvärdigheten, med besittningen af Öfver-Italien, tillföll Karl den Skallige, utan att dock sedermera blifva förenadt med Frankrike. Ungefär vid denna tid blef i Norge genom konung Harald Hårfager de mindre herradömena förenade till ett kungarrike. Missojde, utvandrade dels till det öde Island, dels sökte de i andra länder att finna ett hem. De nordiska folken i Sverige gjorde eröfringar dels i Finland, dels hos de södra grannstaterna. Konungamakten i Frankrike var svag; därför kunde också grefvarne eftersträffa oafhängighet för sina grefskaper, och vasaller öfvermodigt uppträda och 879 frånlösa riket delar, hvilka sedermera bildade det af Provence och grannstater uppkomna riket Provence, sednare kalladt det Cisjura-

*) Galliska, hvilket ännu talas i Scottaka höglandet.

niska eller Nedre Burgund. Väringerne tågade från Novgorod eröfrande till södern och grundlade 882 Kiew. Karl den Tjocke af Schwaben, blef 881 i Rom krönt till kejsare, ogde konungariket Italien, blef äfven 882 konung i Tyska riket, och då han 884 äfven erhöill Frankrike, var Karl den Stores fordrna rike nästan åter förenadt; men han blef 887 afsatt såsom Tysk konung på riksdagen i Tribur och dog följande år. Älven i Frankrike blef en konung vald, och genast gjorde sig ståtthållaren i Transjurien eller öfre Burgund, bestående af den största delen af Helvetien, Savoyen och Franche Comté, till konung; och i Italien uppstod krig om kronan. Vid denna tid blefvo Magyarerne utträngde af Petschenecerna (ett från Don till Donau herrskande Tata-riskt folk), derföre tågde de till de nedre länderna och blefvo fruktansvärda genom vilda infall i grannstaterna, hvarest man kallade dem Hunngarer (Ung-rare); redan 893 blefvo de af Tyskarnes tillkallade såsom hjälptrupper. Obaidallah, en föregifven afkomling efter Fatima, profeten Mahomets dotter, förstörde Aglabiternas herravälde i Afrika och grundlade deremot Fatimisternas, till hvilket hans efterföljare lade äfven herraväldet öfver Edrisiterna. I Tyskland uppstod, 911 med Karolingernas utvecklande, formliga konungaval. Norrmännen hade sunnit de mildare klimaten angenäma och då man i Frankrike icke kunde befria sig från de derstädes inträngda, erhöill 911 Normannen Rollo hertigdömet Normandie. I Schwaben (Allemannien) valde man 916 en hertig; utom denne voro nu i Tyska riket hertigar af Franken, Sachsen med Thüringen, Lothringen och Bayern. Det Asturisk-Galiciska kungariket, sedan 792 kalladt efter residenset Oviedo, blef 917 uppkalladt efter det nya residenset Leon. Burgos var dess östligaste gränsläste. Tyskarna stridde 927 med östliga Slaverne, hvilkas land blef underkufvadt och efter hertigen af Böhmen kom det 929 i fortfarande beroende af Tyska riket; men ofta och länge reste sig Slaverna emot det Tyska herraväldet. 930 gjorde grefskapet Burgos (sednare, Castilien kalladt) sig oafhångigt af Leon. Begge kungarikena Burgund blefvo 933 förenade till ett, hvilket äfven efter hufvudstaden Arles kallas det Arelatiska.

Ungrarne hade flera gånger härjande och brännande infallit i Tyskland. Otto I (den Store), Tysklands konung, slog dem 955 på Lechfältet, och afskräckte dem med ens från vidare infall i det inre af Tyskland. Romerska kejsarvärdigheten hade hos de Italienske och Burgundiske konungarne haft blott ett betydande. Otto den Store, redan krönt som konung i Italien, blef 962 äfven i Rom krönt som kejsare af Påfven, och denna värdighet förblef vid Tyska riket. Grekerne återeröfrade Creta, 964 äfven Cypern, och viktiga orter i Syrien från togo de Mahometanerna. Moez, barnbarn af Obaidallahs eröf-

rade Egypten, grundlade 972 Kahira (Cairo), hvilket blef residenset uti det af honom stiftade Egyptiska Califat. Det Anglosachsiska konungariket i England blef 973 så mäktigt, att regenterne i Scotland, Cumberland, Man (en del af de vestliga och nordliga öarne vid Scotland) och fem andra furstar aflade huldliets-ed åt konungen i England. I Ghasna (Ghisni, det nuvarande Afganistan) hade en Turk, Alp Tekin grundat ett herravälde, en måg till honom, Sebek Tekin efterträdde honom 976 och blef eröfrare; början till Ghasnavidernas rike.

Isländare upptäckte 983 Grönlands östliga kust och anlade der kolonier. Hertigdömet Polen mellan Wartha- och Weichsel-floderna, i hvilket enligt Polska uppgifter Piast 840 blifvit vald såsom dess första hertig, var 985 beroende af Tyska riket, så att hertig Miesko på kejsarens befallning bekrigade Venderna.

Hugo Capet *) blef 987 konung i Frankrike; hans efterkommande, Capetingerna, hafva (oberäk-nadt en kort mellantid af republik **) sedan den tiden icke upphört (!!) att regera i Frankrike; Karolingska släktet var deremot utgått. 988 blef Zereidernas herravälde i Numidien grundadt. Wladimir I (den Store) storfurste af Kiew, blef 988 döpt och införde hos sitt folk Christna läran enligt Grekiska kyrkans bruk. Grefskapet Barcelona i Spanien lösgjorde sig 997 från beroendet af Frankrike. Den redan mäktiga Venetianska fristaten sökte utvidga sitt herravälde och eröfrade 997 Dalmatiens kuststäder. Längre fortforo också stridigheter emellan den stora republiken och Ungrarne i och för Dalmatien. Geisa, Ungrarnes storhertig (död 997), hade antagit Christendomen och sökt afhålla sitt folk från infall i grannarnes stater samt i dess ställe vänja detsamma till kultiverande af jordbruket. Hans son Stephan, den Helige kallad, verkade än mer, antog år 1000 konungatiteln och blef krönt med den så kallade Englakronan. Ungefär vid samma tid antog i Sverige, Olof Skötkonung Christna läran. Då således numera afguda-templet i Upsala var blefvet ett hedniskt och staden icke mer någon helig stad, måste han aflägga titeln af Upsala-konung och kallade sig derföre konung i Sverige. Wladimir den Store hade redan under sin lefnad förlänat hertigdömen till sina söner, och vid hans död 1015 existerade derföre flere små furstendömen, hvilka visserligen skulle vara beroende af storfursten af Kiew,

*) Detta gaf presidentens för Franska revolutionens blodiga national-konvent anledning att den 7 Jan. 1793 tilltala den för blod-tribunalet framförde konungen med de orden »Ludvig Capet».

Ugifve.

**) Misstag i spådomen: En Napoleon sätter nu, sedan 13 år, på Frankrikes thron; icke vald i och för sina personliga förtjenster, men i och för namnet Napoleon som alltid skall lysa som en stjärna på firmamentet.

Ugifve.

men dock oftast handlade sjelfständigt. Sedan längre tid hade Norrmännen våldsamt tagit sitt uppehåll i Engelska landskaper och med omväxlande lycka fört krig med Anglosachsarne; då kom Danska konungen Sven 1013, och eröfrade England, och elhuruval Englesmännen åter reste sig, erhöill dock Svens son, konung Knut den Store 1015 Nord-England och efter den inhemska konungens död 1017 äfven de södra provinserna. Bulgarien blef 1018 Grekisk provins. Norge underkufvade 1023 de Grönländska kolonierna, 1026 Färöarne och 1029 republiken Island, hvilken dock snart åter blef oafhångig. Sancho III den Store, konung i Navarra och greve af Aragonien, tog 1028 Castilien i besittning. Emot Grekerne i nedre Italien hade sedan någon tid Norrmänner från Normandie uppträtt; med intagandet af staden Aversa 1029 vunno de fast fot, och detta var början af deras herravälde i nedre Italien. Vid denna tid frigjorde sig Lithauerne från det Ryska herraväldet. Det Ommajadiska Califatet af Cordova, försvagadt genom motsträfvighet och ståtthållarnes herrsklytnad och dermed förbundne oroligheter, upplöste sig 1031 och blef fördeladt i de mer och mindre viktiga konungarikena och herradömena Sevilla, Valencia, Saragossa, Cordova, Toledo, Murcia, Orcichela, Jaen, Tortosa, Lisboa, Almeria, Algarve, Denia, Granada, Malaga, Badajoz, Huesca m. fl. Af de i norra Spanien varande Christliga stater var konungariket Navarra, med hvilket Castilien var förenadt, ansenligt. Efter konung Sancho III:s död uppstod 1035 vid rikets delning mellan hans 4 söner konungarikena Navarra, Castilien, Arragonien och Sobrarva; detta blef dock snart förenadt med Arragonien och liktidigt, 1037, kom också konungariket Leon till Castilien. Norge, hvilket Kanut (Knut) den Store 1032 hade erhållit, blef åter 1036 ett särskildt kungarike. Konungariket Burgund kom 1038 till Tyska riket. Ghasnavidernas rike sträckte sig från Caspiska sjön ända till Indien, öfver floden Indus, då Togrul, barnbarn till Seldschuks, en med sin hord från Turkarnes afviken Emir, tillagnade sig de vestliga delarne 1038 och gjorde sig till sultan af östra Persien; så blef Seldschukernes herravälde grundadt. Nordmännen eröfrade år 1040 Melfi, och straxt derefter hela Apulien. I England regerade åter 1041 en inhemska konung; det var nu slut med det Danska herraväldet i England. Konungariket Ungern blef år 1045 länskyldigt till Tyska riket; dock endast för kort tid. Till Kyrkostaten kom 1050 herradömet Benevent. Genom Jaroslaw I:s, storfurste af Kiew, sista vilja, blef 1054 till fördel för hans söner, en delning gjord: Tschernigow, Perejaslawl, Wladimir med Smolensk blefvo furstendömen. Så blef antalet af Ryska styckfurstendömen städe ökad. Chalifatet i Bagdad hade redan i följe af flere å detsamma gjorda eröfringar för längesedan blifvit inskränkt; genom Togrul kal-

lades 1055 i beroende af Seldschukerna. Chaliphen hade, såsom andligt öfverhufvud, ännu någon makt öfver de trogna. Det Byzantioske riket hade genom Nordmännen förlorat nästan alla sina besittningar i nedra Italien, då 1060 en ädel Nordman, Robert Guiscard, erhöill hertigtiteln af Apulien och Calabrien under påfligt öfvervalde.

Wilhelm Eröfraren, hertig af Normandie, eröfrade England 1066. Ständerna i Navarra valde 1076 konungen af Aragonien; begge rikena blefvo förenade. En Seldschuk uppträdde 1076 i Mindre Asien såsom eröfrare; genom förlikning 1081 förlorade Grekiska riket Mindre Asien ända till kusten samt åtskilliga fasta platser. Det här grundlagda herravälde, kalladt Rum, var endast en dotterstat af Seldschukiska riket och Nicæa hufvudstaden. Castilien, redan ansenligt förstöradt genom eröfringar från de Moriska grannstaterna, fick hertill 1083 konungariket Toledo (nya Castilien). Sevilla och Badajoz blefvo 1086 skattskyldiga. Morabiderna, en i Mauretanien invandrad Arabisk stam, hade här grundat 1069 Marocco och ett herravälde; af Morerna i Spanien in-kallade emot Castilien, uppträdde de här 1086 med en krigshär och segrade 1087, men tröstlöst kämpade nu Morabiderna också emot sina stamförvandler, och snart stod hela Moriska Spanien under deras väld. Roger, Robert Guiscards bror, förde krig emot Araberne på Sicilien, hvilket han fullkomligt eröfrade år 1090 och kallade sig storgreve af Sicilien. Norge eröfrade 1092 Orkney-öarne och gjorde kungariket Man skattskyldigt. Sedan Syrien och Palästina hade kommit under Seldschukernes väld, erforo de Christlige Pilgrimerna svåra betryck; för att befria det Heliga Landet från de otrogna, hade från åtskilliga europeiska länder stora härskaror samlat sig, med ett på hvarje krigares axel teckadt kors såsom kännetecken. De kallades korsfarare och korståg kallades företaget. Vid det första 1096, bekommo Grekerne 1097 genom korsfararne, Nicæa. En här-afdelning eröfrade samma år Edessa och grundlade grefskapet af samma namn. Den stora korsfararehären eröfrade 1098 Antiochien, hvars hufvudstad blef ett furstendöme, och den 15 Juli 1099 Jerusalem, nu hufvudstad i ett Frankiskt konungarike Jerusalem. Vid desse och de följande företagen voro de Italienska fristaterna Venedig, Genua och Pisa verksamma med sina flottor och vunno makt och rikedomar. Redan, sedan år 1048, fanns i Jerusalem ett klosterligt broderskap för vård och skötsel af Pilgrimer; detta ordnade sig, under sin förståndare Gerhard, efter stadens intagande, till en orden, kallad Johanniter-riddare (St Johannes Döpa-

*) Ett frankiskt, astenländskt och vesterländskt konungarike, blef här de Morgonländske (Österländske) motståndne Franker, eller enligt kyrkospråket »Latinares» kallade.

Fr. Original-Manuskriptet.

Han antog, hvad ingen kejsare före honom gjort, diademet och omgaf sig med glansen af en orientalsk herskare. Riket hade till och med sex regenter en gång; ibland desse var Constantin den Store hvilken slutligen (323) regerade såsom ensam herskare. Han befriade de numera så talrika Christina från allt förtryck, gjorde Bysantium till residens, hvilket efter honom fick namnet Constantinopel, och delade riket i fyra prefecturer. Efter honom 337 regerade hans 3:ne söner, hvilka äro nyo delade riket, men sedan tvänne hade blifvit dödade, regerade Constantius ensam (350). Jovianus öfverlemnade (363) åt Perserna Diocletiani i Mesopotamien gjorda eröfringar. Hans efterträdare Valentinian (I) satte sin bror (364) Valens såsom regent öfver de östliga länderna. Denne hade att strida emot Götherna, hvilka nu delades i östgöther och vestgöther, hvardera regerade af egne konungar. Vid Rhen fortforo Franker och Alemanner med deras infall i Gallien; Sachsarne, ett Germaniskt sjöfarande folk å nordvestra kusten af Germanien, oroade Galliska kusterna och Pieten och Scoten (sednare Skottländare) gjorde ofta infall i det Romerska Britannien. Från Mittelasiens steeper inföll Hunnerne 375—378 (otvivelaktigt ett Mongoliskt folkslag) öfver Donau in i Europa. I de af dem öfversvämmade länderna, uppträdde de som herskare; folkslag som önskade bibehålla deras frihet, flydde; delta föranledde till tillgånge af folkstammar, hvilket anses vara början till folkvandringarne. Hunnerna förenade sig vid deras tillgånge med ett annat folk, Alanerna, och kastade sig öfver Götherna; Östgötherna blefvo besegrade af Hunnerna och dem underdåniga. Vestgötherna önskade blifva upptagne i det Romerska riket och blefvo det, men erforo dervid misshandel, råkade dertföre snart i strid med Romerska hären, blefvo tryckande för Thracien och besegrade Romerska hären vid Adrianopel (378); äfven kejsar Valens föll, och denna stora slagning skakade för alltid det mäktiga riket och uppmuntrade grannstaternas folk. Gratian, den dåvarande kejsaren i de vestliga länderna, utnämnde Theodosius (379) till med-kejsare och denne slöt fred med Götherna som erhöilo inträde i riket. Han blef nu allena herskare (394), men afled snart (395). Enligt hans förordnande, erhöil hans äldste son Arkadius prefektoren öfver det östliga, den yngre Honorius öfver det vestliga. Theodosius den Store hade visserligen icke önskat se riket deladt; dock, det skedde, och för alltid blef nu riket deladt i tvänne kejsardömen. I det Romerska riket gällde Latinska språket, i det östliga var deremot bland folket, det Grekiska rådande, hvilket också nu blef det lagliga, dertföre blef detta kalladt det Grekiska Kejsardömet.

14:de Chartan. De till följe af folkvandringarne af det år 476 e. Chr. upphörde Vest-Romerska riket uppstodde stater.

Alarich, Vestgöthernas konung, uppträdde emot det östliga riket, genom Thracien, Mosien och Grekland, och erhöil med sitt folk, genom en slutad fred, inträde i östliga Illyrien. Här hade han framryckt nära det vestliga riket; han oroade också snart öfre Italien; också blef snart, genom ett fördrag, hela Illyrien öfverlemnadt åt honom. I detta krig såg Honorii regering sig nödsakad att draga sina trupper från Britannien. Då Alarich härrefter icke erhöil den honom af Rom tillerkända årtributen så ryckte han in i Italien, stod tvänne gånger 408 och 409 för Rom intog detsamma den 3:de gången 410, genomtågade segrande nedre Italien och afled der. Hans efterträdare och svåger, konung Ataulph lågde till södra Gallien. Här hade tillföre Alaner, Vandaler, Suever, Burgunder och andra Germaniska folkslag uppehållit sig, de förstnämnde hade 409 aftågt till Spanien, hvarest Alanerna hade nedsatt sig i de sydvestliga, Vandalerna i de medlersta och sydliga, Sueverna i de nordvestliga landskaperna. Nu lågde äfven Vestgötherna öfver Pyreneerna (414) och intogo sitt säte i det östliga Spanien; detta medan Burgunderna voro bosatte i Galliens sydöstliga delar och Frankerna utbredde sig i den nordöstliga delen. Afven Britterna i Britannien och Armorica (i vestliga Gallien, det nya Bretagne) förklarade sig fria från Rom. Wallia, Ataulphs efterträdare, stridde 416 i Spanien för den Romerska kejsaren mot de infallna folkslagen och gjorde eröfringar i öster och söder af Spanien. Vid dessa krig ledo Alanerna så, att de numera såsom sammansmälte med Vandalerna, icke mer blifva omnämde som ett särskildt folk. Till Vestgötherna blef nu det södra Gallien öfverlemnadt; de grundlade här sin stat, hvilkens hufvudstad blef Tolosa (Toulouse). Theodorich, Wallias efterträdare, handlade fiendtligt emot Rom och förstörde det Vestgöthiska riket. Vandalerna gingo 429, under deras konung Geiserich (Genserich) från Spanien öfver till det vestliga Nord-Afrika, togo det Romerska Afrika i besittning och eröfrade Karthago 439, hvilket Romarne 100 år efter detsamma förstörande åter hade uppbyggt. Snart blefvo nu äfven Vandalerna mäktiga till sjös, eröfrade en del af Sicilien, öarne Sardinien, Corsica och de Boleariska öarna. De åt sig sjelfve öfverlemnade Brittiska folken, hade svåra strider med sina nordliga grannar, och nu (kanske redan före 449) kallade de Sachsarne till hjälp, hvilka satte sig ned tillika med de beslägtade Anglerna och Juterna och grundlade egne Anglo-Sachsiska riken. Hunnerna hade vida utbredt sitt välde, dock förhöll de sig, i anseende till beviljad årtribut, temligen stilla såsom grannar till dess att Attila blef deras konung (433). Denne djerlve och fruktade man blef genom sina fordringar tryckande för det östliga Romerska riket och oroade de nordliga länderna genom beständiga infall, i syn-

nerhet genom ett härjande tåg 447. Slutligen företog han också ett tåg emot det vestliga Romerska riket. Han gick med en mycket talrik, af många folkslag sammansatt här öfver Rhenströmmen till Gallien, emot den af Vest-Romare, Vest-Göther, Burgunder, Franker, Sachsare och andra Tyska folkslag bestående hären; den stora folkslagtoingen skedde 451 Å de Catalanniska fälten (vid det nuvarande Chalons zur Marne). Theodosius, Vest-Göthernas konung stupade, men Attila måste med sin här draga sig tillbaka. Följande år inföll han i Italien, men återvände utan att hafva uppnått Rom. Efter hans död, 453, frigjorde sig de af Hunnerne underkufvade folken, och Hunnerska herraväldet var förstört. Nu erhöilo de ifrån Hunnerne befriade folken, ävensom andra folkstammar, af Öst-Romerska kejsaren Marcian, boplatser i hans rike. Geiserich, äfven Genserik kallad, bekant med Roms svaghet, afgick från Afrika med en flotta till Italien och visade sig framför Rom; kejsar Maximus stupade, och i 14 dagar blef Rom plundradt af Vandalerna, hvilka återvände med ett omäligt byte 455.

Det egentligen till Italien inskränkta Vest-Romerska riket, sjönk nu hastigt; de gamla Romarnes efterkommande voro nu alltför förvekligade och modlösa. Den af Tyska skaror (förbundstrupper kallade) sammansatta hären var den rådande, och de följde efter hvarannan tillsatte kejsarne voro deras verk. Vid en sådan hjälplöshet hos Rom, kunde den Sueve Ricimer^{*)}, såsom upprorisk fältherre eröfra Rom med storm, och med plundring och brand tukta den fördom så mäktiga staden (d. 11 Juli 472). Slutligen blef sonen till en herrskande fältherre, Romulus Augustus (Augustulus) gjord till kejsare; men denne var den sista, ty 476 blef han tvingad att afdanka, genom en annan mäktig man, Odoacer, furste öfver ett Germaniskt folkslag, hvilken nu sjelf regerade Italien såsom konung öfver Germaniska folkslag.

I sydöstliga Italien bestod ännu Burgundernas rike; i nordliga Italien Frankernas rike. Vestgötherne innehadde Galliens södra del tillika med största delen af Spanien, ty här hade de äfven tagit i besittning de af Vandalerne lemnade landsdelarne. Sueverne hade åter utbredt sig och bildat ett rike; endast i de Cantabriska bergen bibehöllo icke öfverrunna Spanska folkstammar sin frihet. Det Vest-Romerska väldet i Afrika och de nära öarne, utgjorde Vandalernas rike.

Ännu försvarade en fältherre, Syagrius, med sin här, ett Romerskt herradöme mellan Sequana (Seine)

^{*) Ricimer, sonson af Vestgöthernas konung Balis erhöil af Romerske kejsaren Avitus tillnamnet Italiens befriare, emedan han en gång slagit och förstört vid Corsicas kust, en Vandalernas flotta. Emedelertid drog Ricimer icke i betänkande att kort dertföre störta Avitus från sin thron.}

och Liger (Loire); han blef dock af Frankernas konung Chlodvig slagen (486) vid Suessunum (Soissons), så att numera äfven skuggas af det lördom stora, nu tillintetgjorda Romerska riket var försvunnen.

Grunddrag

för de öfrige Chartorne.

Det Öst-Romerska kejsardömet, äfven kalladt det Grekiska eller efter den mäktiga hufvudstaden; det Byzantiniska, bestod, vid det Vest-Romerska rikets undergång, ännu i dess ansenliga omfång; dock blef det ofta skakadt genom religionstvister och föta infall af grannfolken, och en följdrisk svaghet förberedd. En stor härsmakt af Öst-Göther lemnade med hustrur och barn 488, under Theodoriks anförande, det af dem ofta oroade Grekiska riket, lågde till Italien, öfvervann 493 den Italienske herrskaren Odoacer och segraren Theodorik bildade af Italien och dess öar, en del af södra Gallien, Alpunderna, Pannonien och Dalmatien det Östgöthiska riket, hvilket han, som ej ville förstöra de Romerska inrättningarne, kallade Göthers och Italiens rike. Då Chlodvig, afkomling af den Frankiske fursten Meroväus, 481 tillträdde regeringen, voro Frankerne delade i Saliske och Ripuariske, de förra i nordliga Gallien, de sednare i trakterna af Neder-Rhen. Dredvid Frankerne voro i Germanien följande af hvarandra oberoende folkstammar. Alemannerna i landskaperna omkring öfre Rhen ända till Lahn och i Schwaben ända till Lech. Öster om dessa: Bajoarier (Bayern), till Ens; Thüringarne från Harz till nära Donau-floden; Sachsarne i de nordliga länderna ända till Elben och Eideren; Friserne i nordvest intill Ostersjön. Chlodvig, som innehade det största landet ibland de Saliska furstarne, eröfrade (496) af Alemannerna Mayn-trakterna, underkufvade (501) Britterna i Armorica, eröfrade (508) största delen af de Vest-Göthiska landskaperna i Gallien, och förgjorde på ett grymt sätt alla Frankiska herrskare, så att han (511) öfverlemnade hela Frankiska riket till sina 4 söner, hvilka delade detsamma. Genom att besegra Thüringarne, förstörades det (530) Frankiska väldet, hvarvid Sachsen erhöil den nordliga delen af Thüringerlandet. Afven eröfrades det Burgundiska riket (534). Under kejsar Justinianus I gjorde Ost-Romarne följande eröfringar:

Vandalernas rike i Afrika intogs (535); så äfven efter långvariga strider Sardinien, Corsica och Boleariska öarne (533) äfvensom det Östgöthiska riket i Italien, samt (534) södra kusten af Spanien från Vestgötherna. Under Chlotar I blefvo (558) delarne

af Frankrike åter förenade, men efter hans död (561) äro delade mellan hans fyra söner till skada för riket. Longobarderna, ett Germaniskt och Avarerna ett Tartariskt folk, förstörde 566 Gepidernas rike i gamla Dacien. Avarernas rike förstörades genom intagande af Longobardernas land i Panonien, då dessa, anförde af deras konung Alboin, 568 drogo till Italien, togo öfre Italien från Grekerna och grundlade här det Longobardiska riket, hvilket bestod af många, under en konung förenade hertigdömen. Vestgötherna gjorde 585 slut på Suevernas rike i Spanien och bragte sitt eget rike till högsta punkten af magt. Chlotar II förenade åter 613 det Frankiska riket för någon tid.

Ibland de oberoende Arabiska stammarna uppträdde Mahomet, af den adla stammen Koraisch, såsom religionsstiftare. Förföljd af motståndare, måste han 622, fly från sin födrestad Mecca. Denna flykt från hemmet (Hedschra) antogs Mahometanerna såsom begynnelsepunkt för deras tillräkning. Han fann i Jatrippa, Arabernas Jatreb, sedan Medina vid Nebi (Prophetens stad), skydd och bistånd, segrade, vann Mecca 630, utbreddes sin lära genom svärd och övertalande och beherrskade största delen af Arabien. Efter hans död 632 skulle hans måg Abi, hafva följt honom i herraväldet, men svärfadren Abu Behr blef Chaliph (Prophetens efterträdare, och såsom sådan andligt och världsligt överhufvud) och tog herraväldet öfver hela Arabien. 634 följde honom Omar, under hvilken Araberna framtogs Byzantiska riket Damascus 635, Palästina, hela Syrien och Mesopotamien 636 och Egypten 640. Othman, 3dje Chaliph 644. Araberne framträngde 647 mot Grekiska herradömet i Vest-Afrika, och sökte att befästa sig i Numidien. 650 framtogs de Grekerna Rohdus och Cypern. Äfven Sassanidernes Persiska rike blef förstört (651) af Araberna; det underkufvade folket måste utbyta sin religion (Magiernas) emot Islam; de öfvervunne Christne och Judarneingo emot en ansenlig tribut behålla deras. Ali blef 656 Chaliph; dock erhöill han i Moawijah ett barnabarns barn till Ommajjas, en mot-chaliph; Ali blef mördad 661, hans motståndare blef Chaliph, och dennes regerande efterkommande kallades Ommajjader. Men nu uppstod en fortfarande politisk religiös söndring mellan Alis anhängare och deras motståndare, kallade Schihiterna (Secter) och Sunniterna, hvilka hade antagit Sunnah, en religiös lagbok, bredvid Koran. Till den först nämnda höra Perserna, till den andra Turkarna.

Bulgareerna hade befriat sig från Avarernas öfvervalde, då de 670 i det närvarande Bulgarien grundlade Bulgariska riket, hvilket länge varit oroadt af de nordliga barbariska folken och voro för detsamma farliga. I Frankiska rikena blefvo de så kallade Hausmejer (Majores domus), öfversta hof- och krigsambetsmän, städe mer mäktiga, det konungliga an-

seendet allt svagare, då 687 Pipin van Herstall blef ensam och ärftlig Hausmejer, den egentliga regenten vid sidan af den maktlösa Franker-konungen. Å öarne af det gamla landskapet Venedig blef 697 den förste hertigen (Doge) vald för den Venetianska fristaten. Chaliphatet blef 707 i de Afrikanska kustländerna utvidgadt ända till Atlantiska hafvet. Turkarna (Turkomaner kallade af Araberna), ett Tatariskt folk, blefvo öfvermannade vid Gibon, och Asiens vestliga länder emot Indien eröfrade. Araberna gingo 711 från Mauretanium till Spanien, eröfrade snart hela landet, förstörde Vestgöthernas rike och intogs äfven provinsen Narbonne 717, å andra sidan af Pyreneerna således i Gallien. En del af Vestgötherna flygtade upp i de Asturiska bergen och bibehöll der sin frihet. Araberne, hvilka i Spanien kallades Morer, trängde äfven in i Franken, men blefvo 732 slagna af Hausmeistaren Karl Martell, Pipins son, mellan Poitiers och Tours, och ytterligare 737 och 739, så att de förlorade smaken för vidare infall. Karl hade äfven 734 tvingat Frisländerne att underkasta sig hans väld. Den Christna konungen af Asturien eröfrade 739 hela nordliga kusten intill Vasconernas land. Ommajjaderna blefvo 750 mördade; Abul Abbas, en Haschemit (efterkomling af Mahomets fars farfar) blef Chaliph. Hans efterkommande blefvo kallade Abbassiter.

Pipin den Lille, Karl Martells son, stötte (752) från thronen den siste Merovingern (Clodvigs regerande ättlingar), blef sjelf konung i Franken och smord af Påfven. Hans efterkommande blefvo efter hans son, Karl den Store, kallade Karolinger. Redan länge hade biskopen i Rom, hvilken ensam bibehöllit den förut brukliga titeln Papa (Påfve), varit utmärkt bland de förmästa biskoparne och erkänd såsom hufvud för de vestra länderna. Longobardernas konung sökte nu bringa det under Grekiska herradömet hörande Ravenna under sitt väld, och hotade Rom; men Pipin tvingade honom att uppgifva eröfringen 756, och skänkte densamma till Påfven, hvarigenom denna besittning grundlade den så kallade Kyrkostaten. Påfven hade nu visserligen sitt residens i Rom, men icke något oinskränkt herravälde, hvilket Pipin förbehöll sig med titel Patricius. En enda af Ommajjaderna, Abd-ar-Rahman, hade undgått att blifva mördad, och blef 755 kallad af Morerna i Spanien, underkastade de sinsemellan oenige Morerna sitt väld och grundlade Chaliphatet Cordoba i Spanien; det första Mahometanska herradöme, hvilket gjorde sig fritt och oberoende af det förutvarande första och mäktiga Chaliphatet Abbassiderna. Efter Pipins död 768 blef riket deladt mellan hans beggö söner Karl och Karlman, och då den sednare 771 dog regerade Karl, hvilken erhöill namnet den Store, ensam. Han eröfrade det redan i 206 år existerande Longobardiska riket. Hans Fader hade redan

det bestående genom den 1202 inrättade Svärdriddar-orden (Bröder till Christi Riddar-tjenst), hvarigenom Tyskarnes herravälde här grundlades.

Ett Fransyskt korståg, i förening med Venodig, gick till sjö, och på begäran af en Grekisk prins, till Constantinopel i stället för Palästina; Constantinopel, denna stora stad föll den 12 April 1204 och dermed Grekiska kejsardömet. Ett Frankiskt kejsardöme, det Latinska, blef upprättadt; vid och under detsamma blef ett konungarike Thessalonika sammansatt af Macedonien, och delar af det öfverblifna Grekland, bildade ett hertigdöme Athen, furstendömet Achaja och andra herradömen. Venetianerna erhöilo kustländer, ett stycke af Morea och många öar, somliga genom köp, äfven Candia (Creta). Men det Latinska kejsardömet och de öfrige detsamma underordnade Frankiska herradömena kunde, vid den fortsatta striden med de nu delvis öfvervunna Grekerna, icke vinna någon varaktig styrka; några af föll snart, medan Grekiska regenter (despoter) styrde i flere landskaper, och i Mindre Asien kunde Frankerne icke göra några eröfringar. Alexius, en Comnene, hvilken med sin broder David, hade räddat sig vid detta Grekiska herskarsläktets undergång, grundlade 1204 i Pontus och Paphlagonien Stor-Comnenernas kejsardöme Trapezunt. Theodor Laskaris, hvilken Grekerna före Constantinopels förlust hade valt till kejsare, uppträdde 1205 i Nicäa, förde krig mot Sultanen i Iconium, och bildade af de nordvestliga kustländerna af Mindre Asien det Grekiska kejsardömet Nicäa.

Ibland Mongolerna, hvilka nomadiserade i norra Asien, från China till Sibirien, uppträdde Temudschin, enligt en Fägels, Dschingis kallad, läten), såsom öfverhufvud för sitt folk och lågade eröfrande först emot det nordliga China. Påfven Innocenz III vann 1209 oinskränkt herravälde öfver Rom tillika med landskapet samt grundlade Kyrkostaten. Svärdrorden eröfrade 1217 Estland, och Lithauerna förstörde sitt rike genom eröfringar af Ryssarna. Zupan af Servien (Rascien) blef 1217 krönt af påfliga legaten. Dschingis (Kahn?) fulländade 1218 Chinas eröfrande och vände sig nu emot Chovaresmierna, hvilkas rike sträckte sig från Caspiska hafvet till Indien; största delen af detta rike blef vid dess sultans död eröfradt 1221; endast några få år kunde hans tappra son ännu bibehålla de södra länderna. Under detta krig skickade Dschingis sin äldsta son Tusch (Tschutsch) till Kaptischak, de norr om den Caspiska sjön, från Ural till Svarta hafvet liggande länderna. De här boende Kithmanerna, af Ryssarne kallade Polowzer, Tatarer, hvilka öfver 200 år hade såsom Ryssarnes gannar med dem fört många krig.

) Enligt Mongoliska Historien af Sanang Setsen Ching-taischi d. O. öfverensstämmande med Chiuesiska uppgifter.

Ojvers.

förenade sig nu med Ryska skaror från storhertigdömet Kiew; men denna förenade här blef 1224 vid floden Kaika förstörd af Mongolerna; desse härjade nu storfurstendömet, som de dock åter lemnade och utbreddes sig vidare, underkufvade Kumanerna och utvidgade östligt det Mongoliska herraväldet. Batu, Tuschis son, blef 1226 efter sin faders död, Chan af Kaptischak eller den stora eller Gylleue-horden (säte för Chan Tället), så kalladt efter hofhållningen i tält vid den årliga vandrigen vid Wolga-floden. De öfrige, från Chovaresmierna eröfrade nordliga länderna bildade ett Chanat, hvilket efter Dschagotai, Dschingis's andra son, erhöill hans namn. Detta såväl som de följande af Mongolerna upprättade chanater och herradömen voro dotterstater af det från Mongolernes slamländer och China sammansatta Stor-chanatet och beroende af detsamma. Stor-chanen Dschingis dog 1227; hans tredje son Octai efterträdde honom först 1229 såsom Stor-chan.

Danmark måste 1225 afträda till Tyskland alla sedan flere år innehafda länder söder om Eidern. Letterna i Preussen hade länge för sin frihet och hedendom stridit emot inträngande härar, och äfven gjort infall i granstaterna, då hertigen af Masovien inkallade den genom landlegendomar rika Tyska riddarorden; 1228 kommo riddare från Italien, segrade genom tapperhet, grundlade de här en efteråt mäktig riddarstat. Kejsar Fredrik II gick med en Tysk korsars här till Palästina, och genom underhandling med sultanen i Egypten blef år 1229 Jerusalem, Bethlehem, Nazaret, Rama och landet ända till hafvet tilldeladt konungariket Jerusalem, med hvars krona kejsaren kröntes. Ruigold, en Lithauisk furste, förenade 1230 de små Lithauiska herradömena till ett storfurstendöme. Från 1229 till 1235, framtogs Aragonien Morerna de Baleariska öarna. Konungariket Leon blef 1230 återförenadt med Castilien. Det sednare eröfrade 1236 Cordoba. Äfven ibland Almohaderna i Spanien hade snart oenighet och stridigheter skakat det Moriska herraväldet; 1236 uppstod i Murcia, Niebla och Arjona nya stater, Sevilla blef republik och 1238 uppstod ett konungarike Granada, medan Aragonien eröfrade staden Valencia och inom få år hela landskapet. Svärdrorden, af Lithauerna nästan helt och hållet förstörd, förenade sig 1236 med den Tyska orden, hvarigenom Liffland blef lydande under denna orden.

De i Kaptischak herrskande Mongolerna voro icke i förhållande talrika mot de af dem underkufvade Tatarerna. Under anförande af Chan Batu trängde 1237 en Mongolisk-Tatarisk här in i storfurstendömet Wladimir och härjade med grymhet; storfursten förlorade lif och drabbning 1239; han erhöill dock i sonen af en förutvarande storfurste, en efterträdare, hvilken, för att erhålla chansen stadfastelse, ingick i horden; storfurstendömet Wladimir

blef nu skattskyldigt under horden i Kaptshack. Den Mongolisk-Tatariska hären vände sig nu mot storfurstendömet Kiew, hvilket 1240 blef eröfradt och förstördt. I södra Polen uppträdde Mongolerna härjande, samt segrade på slätten af Wahlstadt vid Liegnitz den 9 April 1241 öfver en Christen här, men likväl med sådan förlust, att de återvände och Tyskland var räddadt. Liktidigt kom en annan af Batu anförd Mongolisk här till Ungern, hvarest de 1239 för Mongolerna flyktande Kumanerna hade funnit ett blifvande emottagande, och en tredje här till Siebenbürgen, öfverallt härjande och mördande. Sultanafet i Iconium blef 1243 skattskyldigt under Mongolerna, äfven det Trapezuntiska riket måste dela detta beroende. Hamburg och Lübeck ingingo 1241 ett förbund för handels beskyddande, en början af Hansa, detta till sina följder så viktiga stadsförbund i nordliga Tyskland. Castilien, som tillsammans med Aragonien hade eröfrat så mycket från Morerna, intog 1248 Sevilla. Vid Mongolernas inbrott i Kaptshack hade landets infödingar blifvit såsom slavar sålde till Egypten; desse slavar (på Arabiska: Mamelucker) hade i Rudah vid hafvet funnit en fristad, hvarföre de kallades (eller hafvet) Bahridiske; de hade gjort sig viktiga och vid Egyptiska sultanens mördande (med hvilken Eyubidiska (Saladins) släkte gick ut) upphäft sig att välja en herrskare ur deras egen hird 1250; detta var början till Mameluckernes herravälde i Egypten.

Det Tyska riket var försvagadt, icke allenast genom strider i Italien, utan äfven genom inre oordningar och brist på enighet, då 1257 genom deladt val, hvarvid för första gången sju, företrädesvis ensamt väljande furstar (Kurfurstar) förekomma, två främmande skulle såsom öfverhufvuden komma på förslag: Richard af Cornwallis, prins af England, och Alfons X, konung af Castilien. Den sistnämnde såg aldrig Tyskland, den förstnämnde blef der endast en kort tid. Nu gällde i Tyskland den starkares rätt^{*)}, och de redan talrika furstarne och herrarne kunde nu ernå den fria besittningen af sina länder. Mongolerna förstörde år 1256 det i sitt slag egna Assassiernas rike, som i öfver 160 år existerat i Persien, och hvilket, stående under ett öfverhufvud, kalladt (Scheikh) »Herrn på Berget», bestod af menniskor, som efter egna och hemliga grundsatser lefde i bergfästen. Mongolerna stormade Bagdad 1258, mördade den sista Chalifen och slutade Chaliphatet. Nu uppstod det af Stor-ghanatet beroende Chanatet af Iran eller Persien. Engelsmännen hade sedan Wilhelm Eröfraren egt besittningar i vestliga Frankrike, hvilka ofta gäfvos anledning till strider mellan begge rikena. Fredligt erhöill England 1259, i stället för de nordliga, sydvestprovinserne vid Ku-

^{*)} Säkallade »Famtrechte» gällde ännu för några år sedan på Lüneburger Heide enligt folksägen. *Utgifv.*

sten såsom Franska län. Det republikanska Island blef 1261 underkufvadt af Norge.

Det Latinska kejsardömet var försvagadt genom krig med Greker och Bulgarer, hvarföre detsamma också utan motstånd upphörde, då 1261 kejsaren af Nicäa öfverföll Constantinopel och dermed förnyade det Grekiska kejsardömet i Europa, dock utan nytta för de under Latinska besittningarne. Gestendömen och de Venetianska besittningarne. Gestendömen blefvo för deras, af afund mot Venedig nuserne blefvo för deras, af afund mot Venedig stantlinopels förstäder; äfven erhöillo de besittningar nabarn af Dschingis, gjorde sig 1261 oberoende af Chanatet Kaptshack och grundlade ett herravälde i landskaperna vid Svarta hafvet. Castilien hade 1239 vunnit den Moriska staten Niebla, och genom eröfring erhöill det 1265 största delen af af det Moriska riket Murcia. En Fransk prins, Carl af Anjou, blef 1266 konung af begge Sicilierna, i stället för Tyskt, nu ett Franskt herradöme. Norge afträdde 1266 ön Man och Hebriderna till Scottland. Den Egyptiska sultanen eröfrade 1268 det Frankiska furstendömet Antiochien.

Den två- och tjugouåriga frånvaron af ett kraftigt öfverhufvud i Tyskland (Interregnum) slutade 1273 med valet af Rudolph af Habsburg, stamfader för en Tysk herrskare-släkt. Nu återvände ordning och kraft inom Tyska riket, ohörsamhet blef straffad, deremot uppgaf Rudolph sitt Tyska herravälde i Italien. Grefskapet Venaisin kom 1273 till Kyrkostalten. Kublai, ett barnbarn till Tschingis Mongolernas Stor-ghan, fulländade 1279 eröfringen af södra China. Det Mongoliska herraväldet sträckte sig nu ända till oceanen, Indien, Mindre Asien, i Europa intill Polen, och i norr djupt in i Siberien. Österrike, tillika med dess grannstater, kom 1282 under Habsburgska huset. I Palermo blef vid aftonsången Annandag Påsk, alla Fransoser mördade 1282, så äfven på hela Sicilien, hvarföre denna blodhändling blifvit kallad och ännu bibehåller namnet af Sicilianska aftonsången; straxt derefter blef konungen af Aragonien krönt såsom konung af Sicilien. I Preussen hade Tyska riddar-orden eröfrat det ena landskapet efter det andra; landet blef befolkadt af Tyskar, hvilka år 1232 eröfrade Thorn och Kulm, 1237 Elbing och 1255 grundlades Königsberg och Memel; tvenne gånger reste sig dock urinnevärnarne, understödde af främmande hjälp lyckligt, slutligen 1283 egde orden, med eröfrandet af Sudauen, hela Preussen fullkomligt. Bulgariska riket kom 1285 under Nogaja. Egyptierne eröfrade 1285 Fränkiska grefskapet Tripolis. För Dschingis här hade en Turkisk stam under Suleiman flyktat från Chorasans och spridt sig i Syrien och Mindre Asien; Suleimans barobarn, Osman eller efter andra benämningar Othman, hade af sultanen i Iconium erhöillit en gräns-provins emot Grekerna; då

han 1289 från dem borttog Karadschahissar, erhöill han här af sultanen ett herradöme, början till Osmanernas herravälde.

Efter det att en Tatarisk här, en kvarleva af den förstörde Chouaresmiska härsmakten flyende för Mongolerna, 1244 hade eröfrat Jerusalem och brutit de Christna Frankernas makt vid Gaza, hade desse förlorat mer och mer, och blefvo inskränkte till några fasta sjöstäder. Den 18 Maj 1291, blef Acre stormadt af en Egyptisk här, och Frankerne öfvergäfvos derefter frivilligt Tyrus, Sidon och Berytus. Det genom korstågen grundlagde Fränkiska herraväldet i detta land, hade upphört. Johanniterne och Tempelherrarne erhöillo fristäder i Cypern, och stormästaren för Tyska orden i Venedig. Grefven af Burgund (Franche Comté) gjorde sig 1291, och Lyon 1292 fria från Tyska riket och kommo till Frankrike. Nogaja, anfallen af Chanen af Gyllene Horden, omkom 1292. Sonen erhöill en del af fadrens herradöme. Sverige utvidgade 1293 sitt väld i Finland mot Ryssarne. Med Stor-ghanens Kublai död 1294 upphörde dotterstaternas redan för längesedan obetydliga beroende af stor-ghanatet. Åtskilliga Polska hertigar hade antagit konungatitel, dock vid motsägelso af det på herravälde öfver Polen existerande Tyska riket; 1295 lät Przemysl utropa och kröna sig till konung, hvilken värdighet bibehölls af hans efterföljare. Genua och Pisa 1299 delade besittningen af Sardinien; härvid erhöill Genua äfven Corsica. 1301 tog Osman från Grekerna en del af Paphlagonien. Genom ett fredslut 1302 blef konungens af Aragonien tredje son konung öfver Sicilien; Neapel förblef vid huset Anjou. Aragonien erhöill 1305 af Castilien den nordliga delen af Murcia. De tre skogsstäderna, Uri, Schwyz och Unterwalden (Schweitziska städer) slöto 1307 ett förbund och frigjorde sig från Österrike 1308. Påfven, Clemens V, förlade 1309 sitt residens till Avignon. 1309 borttog Johanniter-orden ön Rhodus från Grekerna, dit ordens hufvudsäte förlades; äfven Cos och andra öar blefvo tagne. Tyska ordens stormästare (Hochmeister) förlade sitt säte från Venedig till Marienburg i Preussen 1309. Orden förvärfvade sig 1311 Danzig, Dirschau och Schwetz. Tempelherre-orden blef 1312 sprängd, en del af dess besittningar tillföll Johanniter-orden^{*)}. I Italien hade regentväldet bildat sig bredvid republik; ibland de förra var Mailand förstöradt. Desso regenter skulle visserligen anses såsom kejsarliga ståtthållare; de handlade dock egenmäktigt. Mailand hade i synnerhet 1315 förstörat sig betydligt, under det att regenterna i Verona, Parma, Padua och Mantua hade re-

^{*)} Philip den Sköne i blodig hägkomst använde alla de vålds- och handtmedel, hvilka kunna så en blodtörstig krönt Tyrann till buds, att mördra, lefvande förbränna dem hvilkas egodelar han önskade tillkoma sig.

publikerne Florenz, Soira och Lucca till närmaste grannar. Lithauerne, ännu hedningar, hade sedan flere år fört krig emot Tyska orden, Polen och Ryssland; deras storfurste Gedimiu begagnade den Ryskarmakten för att bekriega begge med kraft, och eröfrade 1319 Volhynien och 1320 det fornda storfurstendömet Kiew. Vid denna tid förlade Ryska storfursten sitt residens från Wladimir till Moskau, och efter denna nya hufvudstad fick storfurstendömet nu sitt namn. Rügen kom såsom Dansk län till Pomern 1325.

Osman eröfrade 1326 Brussa (Prusa); efter hans derefter inträffade död tog hans son och efterträdare Orchan eller Urchan här sitt säte, och uppträdde som oinskränkt herrskare. Aragonien hade redan 1326 eröfrat en del af Sardinien. Bulgarien blef 1330 beroende af Servien. Lucern biträdde 1332 skogsstädernas förbund (Schweitz). Orchan, hvilken hade anlagit titel af sultan och padischa (kejsare), hade 1338 utvidgadt sitt rike i Mindre Asien genom eröfringen af flere små Turkiska herradömen. Kurfurstarne förklarade 1338, vid en allmän förening i Rense, oafhängigheten af kejsarliga värdigheten, såväl som kurfurstliga valrätten fri från främmande inblandning, så att endast den af dem valde voro rättmätig konung och kejsare. Servien hade 1346 eröfrat från Grekerna en stor del af Macedonien. Kralen af Servien kallade sig kejsare. Genueserne eröfrade af Grekerna 1346 Chios och Phocäa. Engelsmännen eröfrade 1347 Calais. Danmark sålde 1347 sin del af Estland till Tyska orden. Avignon kom 1348 genom köp till Kyrkostaten. Till det af skogsstäderna grundade förbund (Schweitz) slöt sig 1351 Zurich (Zürch), 1352 Glarus och Zug, 1353 Bern. De åtta gamla orterna förstodo att midt ibland fiendtliga herradömen bevara sin frihet. De Osmaniska Turkarne hade redan flera gånger gjort infall i Europa mot Grekerna; då 1355 flere städer i södra kusten af Romanien blefvo förstörde och murarne sprängde af en jordbäfning, kom Soliman, Orchans son, dit och intog samt befästade dessa städer och fattade fast fot i Gallipoli; nu voro Turkarne i Europa. I Tyskland blef 1356 genom en riks-grundlag, Bulla kallad, fastställt, att hos de verldsliga kurfurstarne, Kur-röst-rättigheten skulle gälla enligt förstfödsrätten och lemnade kurfurstliga företrädesrättigheter för de öfrige kurfurstarne.

Sultan Murad I eröfrade af Grekiska riket Hellespontens land ända till Hämus och förlade sitt säte 1361 i Demotika, samt efter några år i Adrianopel; detta var det första Osmaniska sultan-residens i Europa. Efter utgången af den äldre Burgundisk-hertigliga linien, gaf konungen af Frankrike, Johan den Gode, 1363 hertigdömet Burgund till sin son, Philip den Modige, hvilket, ehuru län af Frankrike, dock

dess republikanska fri- och rättigheter. Portugiserne hade 1487, genom upptäckten af Goda Hoppsudden, funnit sjövägen omkring Afrika till Indien; densamma som Vasco de Gama 1498 sedermera intog. Dock var Portugisernas makt i Ost-Indien, hvarest de hade funnit framgång, osäker; först 1510 blef den befästad genom Goa's intagande. Castilianerna erövrade 1509—10 största delen af Nord-Afrikanska kusten, gjorde Arabiska furstarne skattskyldige. Castilien, under regentskap, erövrade 1512 konungariket Navarra ända till Pyrenerne och förenade detsamma med sig. 1512 blef Florida upptäckt af Spaniorerna. Appenzell inträdde 1513 i Schweitzer-förbundet och utgjorde den 13 Cantonen. Ryssland tillagnade sig Smolensk 1514. Fransoserne, som 1512 hade förlorat Mailand och Genua, togo dessa platser åter i besittning 1515. Portugiserne borttogo 1515 Ormus, en mycket betydande handelsort i Persiska hafsviken.

Då Ferdinand den Catholske, konung i Aragonien och regent af Castilien, 1516 afled, följde honom såsom arftagare hans och hans 1504 aflidne första gemåls Isabellas barnbarn Carl (I af Spanien), hvilken redan regerade i Kastilien och Aragonien voro nu förenade såsom ett konungarrike, hvartill äfven hörde Spanien, begge Sicilierna och Sardinien. I Marocco blef 1516 Merinidernas dynasti utträngd af Scherifernes. Osmaniska sultanen, Selim I, erövrade af Persien, Syrien och 1517 Egypten. Det Mameluckiska sultanatet upphörde visserligen, men icke därför Mameluckernes valde, hvilka under 24 beyer blefvo skattskyldige till sultanen och måste ställa hjälptrupper. Carl, Spaniens konung, blef 1519 vald i Tyskland som kejsare, här såsom Carl V. Tyska orden i Preussen afsade sig 1519 stormästarskapet öfver Liffändska Svärd-orden, hvars stormästare nu blef helt och hållet oberoende. Spaniorerne hade 1517 på Amerikas fasta land upptäckt Yukatan; Mexico blef på Spanskt vis på det mest barbariska sätt förhärjadt med mord och brand. Indianerne, af desse inkräktare hemsökte med den afskyvärda smitta som sedermera spridde sig öfver hela Amerika, blefvo dels utrotade, dels förjagade till det innersta af sina skogar, eller gjorda till slafvar under det mest barbariska förtryck. Så blef ett stort rike, (1521) ett mildt och ädelt folk, hvilket redan egde en viss grad af kultur, i grund förstördt af en hord prestridne halfbarbarer, ett rike, hvilket i och för dess omtäliga skatter och dess lärgiriga milda folkslag, hade, om det blifvit upptäckt af ett mer civiliseradt folk, kunnat gagna och lyckliggöra hela den gamla världen. Samma blodiga slut beredde Spaniorerna det guldrika Peru, ett stort rike under en mild och from regent, Incas kallades detta lands öfverhufvud, och de grymhet, som här utövades, stå med blodig skrift outplånliga till Spaniorernes

eviga skam på historiens blad. Turkarne fråntogo Ungrarne 1521 Sabacz och Belgrad. Äfven erövrade Turkarne 1522 Rhodus, efter ett det mest hjältemodiga försvar af Johanniter-riddarne. Ryske Zaren indrog 1523 det sista del-furstendömet Severin.

Svenskarne, uppretade af Danska konungen Christiern II:s svekfulla och lömska förfarande, hade genom det Stockholmska blodbadet (d. 4 Nov. 1520) redan följt nog af Dansktt ädling och fädernesland af Gustaf Wasa, en svensk ädling och fäderneslandets räddare, vald till konung 1523, och bödeln Christiern blef förjagad från den af honom vanärade thronen. Härmed slutade unionen mellan de 3 nordiska rikena. Norge förblef såsom särskildt konungarrike förenadt med Danmark; Christiern, afskydd af alla 3 nationerna, slutade sitt skamliga, af de mest vilda Al-grymhet blodbesläckade lif i Dansktt fängelse. Albrecht af Brandenburg Culmbach, Tyska ordens stormästare, erhöil 1525 Preussen såsom verldsligt herldöme under Polskt öfverherrskap; härmed slutade Tyska ordens suveränitet. I följe af Turkarnes seger öfver Ungrarne vid Mohacs 1526 kommo Wallachiet och Moldau fullständigt under Turkiskt valde. Ferdinand af Österrike blef 1526 vald i Böhmen, äfven i Ungern, och begge konungarikena kommo dervid under Österrikiskt valde. Genom freden i Cambray, den 5 Aug. 1529, afsade sig Frankrike Mailand, hvilket nu återfick sin hertig. Samma år (1529) erövrade Turkarne öfen jemte en del af Öfver-Ungern. Kejsar Carl V gaf 1530 ön Malta till de från Rhodus fördrifne Johanniter-riddarne, med det förbehåll, att de fortfarande skulle bekrija Turkar och sjöröfvere. Mantua upphöjde han till hertigdöme 1531, äfvenså Toscana (Florens). Spaniorerne upptäckte 1531 Peru; detta rikets, på Spanskt sätt, barbariska förstörelse, är förut omnämndt. Turkarne, visserligen äfven ännu barbarer, dock ej till samma grad, erövrade 1534 från Persien provinserne vid Tigris, ända till Bagdad. Norge blef 1536 Dansk provins. Venetianerna hade 1540 emot Turkarne förlorat sina besittningar å Morea och öarne i Aegeiska hafvet. Kejsar Carl V förlänade sin son Philip 1540 med hertigdömet Mailand, hvilket nu tillföll Spanien (lyckliga land!). Parma blef 1545 upphöjdt till hertigdöme. Enligt öfverenskommelse med Turkarne 1547, behöil Ferdinand Österrike, såsom konung af Ungern, de närgränsande nordvestliga provinserne; de öfrige Ungerska provinserne förblefvo under Turkiskt eller det Turkarne tillhöriga Siebenbürgen underlydande. Spaniorerne hade eröfrat Chile 1550; åter

*) Denne Christiern företedde ett slags prakt-exemplar af Caligula och Nero. Hans fega nedriga behandling af den ädla Christina Gyllenstjerna, hvilken han nys förut genom fördrag hade tillförsäkrat fred och skydd, vore redan tillräckligt ett stämpla befen, och dock likväl, skulle uldon tro det, har detta mensklighetens afsakum funnit sina loftalare!

Utg.

ett olyckligt land i södra Amerika. Frankrike bemäktigade sig 1552 de till Tyskland hörande biskopsstiften Metz, Toul och Verdun. Tatarerna i chanatet Kasan hade lösgjort sig från Ryssarne och i förenig med de Krimske, bekrigat Ryssland 1521 och intagit Moskau; men 1553 erövrade Zar Ivan IV Kasan och gjorde det till Rysk provins, samt Astracan och Kabardei 1554 och chanen af Siberien måste 1555 erlægga tribut. Genom fredsslut mellan Turkiet och Persien samma år (1555) behöil det förstnämnde de tillgränsande provinserna Kars, Wan, Mosul och Bagdad.

Kejsar Carl V hade såsom konung af Spanien, till sin son Philip 1554 öfverlemnadt begge Sicilierna, 1555 Nederländerna, och afträdde 1556 till honom äfven regeringen öfver Spanien. Siena, republik till 1554, kom 1557 till hertigdömet Toscana. Fransmännen återtog Engelsmännen Calais 1558. Estland gaf sig 1561 under Sverige; Curland tillika med Semgalen blef under Gotthard Kettler, stormästare af den upplösta Svärd-orden, hertigdöme under Lithauiskt herravalde, och de öfrige Liffändiske provinserne kommo under storhertigdömet Lithauen. Genom fredsslut 1564 erhöil Bern af Savoyen Waadtland. Storhertigdömet Lithauen blef 1569 helt och hållet förenadt med Polen. Med Sigismund III, Polens konung, utgick 1572 det Jagellonska huset; valet af en konung, hvilken var öfverhufvud för en aristokratisk republik, blef nu antaget. Men denna, för den inre ordningen och enigheten icke fördelaktiga författningsförändring, hade statens förfall till följe. Republiken Venedig afträdde 1573 till Turkarne den af desamma redan erövrade ön Cypern. Turkarne fråntogo Spaniorerne 1571 Tripolis, 1574 Tunis och andra befästade kustplatser, och nu kommo de Arabiske herredömena mellan Marocco och Egypten under Osmaniskt herravalde, hvilket likväl, i anseende till det stora afståndet från de erhållne länderna, icke kunde med behörig makt uppträda och afhålla dem från att blifva sjöröfvarstater; hvilket nu först lyckats de Christna staterna. Frankrike i första rummet, att fullborda. Kejsar Maximilian II faststälde 1575 det af påfven till storhertigdöme upphöjda Toscana.

Nederländerna blefvo, som var att förvänta, under Spanska herraväldet, hårdt behandlade, och hade 1575 utnäm en ståthållare, den 23 Jan. 1579 slöto de norra provinserna Utrechter-unionen, med hvilken de förklarade sin frihet. Till detta republikanska, af de förenade Nederländerne, bildade statsförbund, trädde snart andra Nederländska provinser. Philip II inkräktade Portugal 1580 och tog det i

*) Tvåhundra år seduare, så väl begagnad af roflystna Öfvere.

besittning; dock såsom Spansk provins, blef det af Nederländerna med krig behandladt och såväl från Spanien som Portugal togos flere kustprovinser. För Ryssarne flyktande Kossacker, under deras helman Jermak, besegrade chanen i Sibirien och erövrade landet ända till floden Irtsich 1581. Jermak återstälde landet till Ryssarne, hvilka sedermera i dessa Nord-Asiatiska trakter fortsatte sina upptäckter och eröfringar. Ryssland frånsade sig 1583 Kexholm, Estland och Ingermanland, hvilka Sverige eröfrat, och blef dermed skildt från Östersjön. Dock återbekom det 1595 Ingermanland och Kexholm. Kyrkostatens erhöil hertigdömet Ferrara 1598. Engelsmän och Nederländare (Holländare och Belgier) seglade 1602 till Ostindien och förvärfvade besittningar på fastlandet och öar.

Jacob (VI i Scotland), I i England, Scottsk konung, blef 1603 äfven konung i England; begge rikena blefvo genom gemensam regering förenade. Fransoserna intogo 1604 Acadien *) och 1606 Canada. Genom ett fredsslut, behöil Turkarne 1606 Gran i Ungern **). Spanien slöt 1609 med Nederländerne vapenstillestånd och erkände dem således såsom fria och oafhångiga. Danmark erhöil vid ett fredsslut med Sverige 1613 norra Lappland. Preussen erhöil Brandenburg 1617 och erhöil således inga hertigar mer derifrån. Genom freden i Stolbova 1617 erhöil Sverige Carelen och Ingermanland från Ryssland, hvilket nu åter var skildt från Östersjön helt och hållet (om det så hade för alltid förblifvit). Ryssland måste äfven 1618 till Polen afstå Smolensk, Severien och Tschernigow. Perserne fördrefvo 1622 Portugiserne från Ormus (en helig ort i Persien). Böhmen förlorade 1627 sin valrätt, och blef årligt konungarrike under Österrike. Det katholska Belgien (del af Nederländerna) erkände (till sin olycka) 1633 änyo det Spanska öfverväldet. Portugal åter befriade sig 1640 under hertigen af Braganza från det milda Spanska herraväldet, och denne konungs efterkommande innehafva ännu (1865) Portugisiska thronen. Centa, fastning på Afrikanska kusten, har förblifvit Spansk besittning. Genom fredsslut i Brömsebro, erhöil Sverige från Danmark 1645 provinserne Jemtland, Herjedalen, Halland, samt öarne Gottnad och Ösel.

Vid trettioåriga krigets slut samt vid den i Osna-brück och Münster afgjorde fredstraktat 1648 erhöil Frankrike de redan länge i besittning lagna biskopsdömena Metz, Toul och Verdun, Elsas, Sundgau och Breisach, oafhångiga af Tyska riket, dock med undantag af Strassburg och andra riksstäder; Sverige erhöil

*) Af huset Stuart.

**) Acadien: gamla namnet på Nya Scotland i Norra Amerika.

***) Gran: ett Gerpanakap Esztergom Varmegy i Ungern vid Donau och Transfloden, staden Esztergom har 600 inv.

Öfvere.

Ryssland förstörades d. 22 Febr. 1828 vid fredsslutet i Turkmanchai med det från Persien vunna landet Armenien ända till berget Ararat. Genom fredstraktaten i Adrianopel den 14 Sept. 1829 erhöj Ryssland ytterligare några fastningar i Asien samt öppsig (herravälde) öfver Moldau och Wallachiet. Den 5 Juli 1830 eröfrade Fransmännen Alger; röfvarnästet förstördes, och förklarades för fransk provins. Belgien (se föregående). Grekerna hade sedan 1820 kämpat emot Turkiskt tyranni och fanatism. England, Frankrike och Ryssland hade uppträdt såsom skyddsmakter för Grekland, och sjöslaget vid Navarina den 20 Oct. 1827 — hvarest de tre förenade flottorna, under Engelske amiralen Codringtons befäl, emot de vida öfverlägsna Turkiska och Egyptiska flottorna, lärde Turkar och Egyptier, hvad den Christna civilisationen och mannamodet förmå mot vild fanatism — gjorde också här ett slut på mensklighetens vidare våldförande, och Grekland blef, under de 3:ne skyddsmakternas förmedling, den 7 Maj 1832 förklaradt för ett fritt, oberoende konungarrike.

Så långt tillbaka jag har kunnat framleta de å vår jordyta förefallna geografiska och historiska förändringar, och forntida minnesteckningar, gifvit vid handen, hafva de blifvit samvetsgrannt följda; hvad ännu härutinnan i en aflägsen framtid står att upptäcka, måste naturligtvis lemnas åt våra efterkommande att uppteckna. Hvad i detta arbete af den Tyska författaren blifvit meddeladt, är endast en, den äldre kortaste resumé af det hela, och äfven med förbigående af mångfaldiga, viktiga statsförändringar inom den af honom sjelf utstakade tidpunkten till 1840. Derföre dessa i korthet af Utgifvaren lemnade uppgifter och tillägg.

Det sista omnämmandet af vårt fädernesland omtalar blott fredsslutet i Kiel den 4 Jan. 1814, hvarvid Danmark afträdde Norge till Sverige; men de stora händelser, som föregått och föranlett detta afträdande; äro härvid förbigångne. Den Tyska författaren har visserligen ansett dessa händelser redan tillräckligt kända, för att tarfva ett återupprepande; men ett sådant antagande kunde ju på samma grunda invändas emot de redan gjorda uppgifterna om andra statsförändringar; derföre må de här vidröras.

Gustaf IV Adolf hade genom sin fåniga politik fört Sverige på branten af total upplösning, total förstörelse, då den i Stockholm sedan Finska kriget berömda General Adlercreutz beslöt, att den 13 Mars 1809 rädda fäderneslandet. Åtföljd af några officerare och försäkrad om hela nationens bifall gick Adlercreutz upp på slottet och förklarade Gustaf Adolf, att — sedan hans regeringssystem förorsakat Finlands (mer än halfva rikets) förlust; och fienderna nekades den på försvar alldeles blottade resten — man beslutat, att försäkra sig om H. Maj:ts person, för att genom Ständernas sammankallande försäkra

fred och ordnande af landets angelägenheter. Gustaf Adolfs farbroder, Hertig Carl af Södermanland, öfvertog provisoriskt styrelsen, och Gustaf Adolf skickades under grannliga och skonsam behandling (lyskades under grannliga ej lefde i Carl Es och Ludvig liet att den stackarn ej lefde i Carl Es och sednare till XVI:s tider.) till Drottningholm och sednare till Gripsholm, der han förblef, till dess han bortsändes ur landet.

Vid den varande Riksdagen valdes en Dansk-Tysk Prins, Christian August af Sonderburg-Augustenburg till tronföljare, men dennes hastiga frånfalle vid en revue i Skåne d. 28 Maj 1810 gjorde ett nytt val nödvändigt, hvilket också skedde den 21 Aug. s. å. Efter den olyckliga ställning, hvori vårt fädernesland då var, utblottadt på allt försvar, blottställt för en röfstylen grannes öfvermodiga anspråk, fordrade nödvändigheten, att välja en tronföljare, hvilkens blotta namn som härförare och statsman kunde ingifva våra grannar nödig respekt; och hvem skulle härtill bättre egna sig, än Franska Marskalcken Bernadotte! Såsom Prins af Ponte Corvo och nära beslägtad med Kejsar Napoleon hade han icke allenast utmärkt sig såsom fältherre, utan äfven såsom statsman, och efter några underhandlingar emottog han det gjorda valet samt höll sitt intåg i Stockholm d. 2 Nov. 1810; och snart visade sig i statsverkets alla grenar ett nytt, förbättradt skick. Arméen blef reorganiserad och ställd på en respektabel fot. Napoleon, som försummat Sverige (äfven enligt sitt eget medgifvande å St. Helena), måste nu se våra vapen vända mot sig, sedan Sveriges kronprins blifvit obeaktade. 1813 och från Sveriges kronprins blifvit obeaktade. 1813 och 14 års fälttåg äro för väl bekanta att här behöfva änyo vidröras. Carl XIII allid d. 5 Febr. 1818, efter att hafva öfverlevat Norges förening med Sverige, och dåvarande kronprinsen blef såsom Carl XIV Johan utropad till Sveriges och Norges konung. Den nu härvid blifvande kronprinsen, Carl Johans son, Oscar blef 1823 förmäld med Prinsessan Josefina Maximiliana Eugenia, dotter till Kejsar Napoleons styfson, dåvarande vice konungen af Italien Eugène, och Carl Johan hade ännu på sin ålderdom den glädjen, att se 4 sonsöner födas. Lemnande spiran d. 8 Mars 1844, nedsteg Carl Johan i sin graf, älskad och äktad inom och utom riket, hvans reorganiserade statsförvaltning och armée hade vunnit en aktningssjudande ställning. Med Carl Johan hade Svenska arméen åter kämpat under segerns fana, och vi hoppas, att hans Andä i hans efterkommande ännu svärfvar öfver våra vapen. Hans son, Oscar, uppsteg nu såsom Oscar I på Vasarnes ärofulla, men så farligt skakade tron. Hans fredliga, med rättvisa och mildhet förda spira har i alla svenska hjertan efterlemnadt ett lifligt och kärt minne. Allmänt sörjd och begråten allid han den 8 Juli 1859, efterlemnadt en kraftfull afkomma, hvilken tyckes tillförsäkra fä-

derneslandet kommande århundradens trygghet mot inre oroligheter. Hans äldsta son, den nu regerande Carl XV uppsteg på tronen, har från början gjort sig älskad af båda nationerna, och lofvar en lycklig framtid. Svensk till kropp och själ, känner han i djupet af sitt hjerta den framtid, som kan hota hans fädernesland, och när han, såsom nationens representant, gästfritt emottog den Ryska storfursten, stod detta i sammanhang med vår national-ära såsom gästfrihetsgård, hvilken ingalunda får förväxlas med äktheten af hans Svenska hjerta. Om ändligen en demonstration från folkets sida bort ega rum, så hade den mest värdigt blifvit ådagalagd dermed; att ingen enda af hufvudstadens befolkning rest nt att begäpa den Ryska flottan. Ett sådant förfarande hade varit oss värdigt, och hade kanske till en del gjort besöket ändamålslost. Icke heller böra vi befara, att konungen, lyssnande till några efter penningevinst snikna, föregifna fortificationisters råd att befästa Stockholm, låter övertala sig till ett så fåfängt, mer oroande än betryggande förslag. Det Svenska fäderneslandets rätta försvar, rätta säkerhet var Finlands egande. Med en af Europas starkaste fastningar, med ett tillgifvet folks innerliga förening — ett folk, som kunde uppstålla 40,000 tappra män, fullt ut svarande mot ett dubbelt antal fiender — och med en skärgårdsflotta af 240 fartyg hude Finland under hvilken annan regent som helst, än den stackars Gustaf IV Adolf, aldrig blifvit oss fräntaget. Må man härvid påminna sig, att det sednaste försvaret deraf — ehuru förslamt af den utlevade, endast för njutningen af goda måltider bekymrade, kroppsligt och sinnligt förstörda Klingspor, med sin af Gustaf Adolf och den eländige Melin *) utfärdade, högre auctoritet, att hindra hvarje af våra dåvarande ärofulla tappra Finska Generalers raskare företag — ändock uppehöll Finlands förlust mer än ett år, och man finner snart hvilka svårigheter skulle mött vår hederliga granne Kejsar Alexander, då han både naivt, och peremtoriskt utan föregående krigsförklaring, tillika med sina horders inryckande i Finland, i sin proklamation förklarade, «att han beslutat för evärdeliga tider (?) förena sin grannes egendom med sin egen,» eller som orden voro i den vänliga förklaringen «att H. M. Kejsar Alexander beslutat att för evärdeliga tider förena Finland med sitt rike.» Ingenting vidare! **) Alla de stackare, som söka trösta oss med den eländiga invändningen att Finland, såsom vårt, alltid för-

*) Dåvarande Gen.-Adjutant för Arméen. Tibell i Stockh. ör Expedition.

**) Gust. Ad. som — ehuru klen till förståndet, dock måste intagas af harm vid detta sin hederlige grannes och frändes förfarande, befallde genast Ryska ministerna i Stockholm Allopei arresterande på sina rum, detta skulle vara en kraftyttring som dock blef af ingen verkan på de bedröfliga handelsernas gång.

Utgifv. på den tiden en medagerande ledamot.

blifvit ett trätofrö, att vi aldrig kunnat försvara det samma, må de känna blygselns rodnad uppstiga på sina kinder. Huru skamligt! Tänk på Tserkesserna; en handfull folk, utan fastningar, så godt som utan vapen, kämpade i 30 år mot den stora Ryska svampen; Polackarne, beröfvade alla försvarsmedel, då Ryssland deremot skamligt understöddes af 2:ne stormakter, kunde icke mindre än på 2 hela år underkufvas och förstöras; och vi — väl organiserade, med en kraftfull armée, förenad med Finska folket, med finska soldater, förda till striden och segern af bättre motiver, än de, som ingifvas af prostoy *) och knutpiskan, vi skulle vara oförmögna att försvara vår härd!

Finland är för närvarande visserligen förloradt för oss; det skulle, säger man, alltid förblifvit ett trätofrö; väl, Finland var en ömmande del af den stora Svenska statskroppen; numera är det sjelfva hjertat af denna statskropp (Sverige), som skall utgöra trätofröet, som vi vilja försvara dels med prat, dels med några stackars fältverk. Dock, vårt enda, och sista försvar må tillsvidare blifva; att hoppas på framtiden.

Då Konungar i Napoleon den Stores förmak, afvaktade audience hvilken hade då kunnat föreställa sig att han sjelf några år sednare skulle på en klippta i Oceanen till evig skam för England framsläpa sina sista år under misshandlingen af en rå Engelsk fångvaktare! Således!!! Rom och Macedonien voro äfven en tid de öfversvämande herrskande makterna — då just den ofantliga vidden af de inkräktade länderna blef orsak till deras fall och upplösning. Inom Ryssland finnes elementer nog för en jordbäfning öfvan jord, också här torde — kanske i en icke mycket aflägsen framtid — sjelfva den ofantliga vidden af redan gjorda inkräktningar — blifva gynnande för den underkufvade och våldförda Civilisationen.

Herr Mühlert slutar Danmarks omnämmande med freden i Kiel den 4 Jan. 1814. Detta rikets öde var likväl icke afgjordt dermed. De begge Hertigdömena Sleswig och Holstein förblefvo ett tvistefrö, och de 2:ne Stormakterna Österrike och Preussen ansågo deras förenade krafter vara nödvändiga att frångåta det lilla Danmark dess begge tyska provinser, och verkligen till föga båtnad för de begge stormakternas krigsära, gjordes stridens utgång länge ovis. Efter uttömmandet af sina krafter måste Danmark slutligen gifva vika, och Sleswig-Holstein afträdde. Ännu tyckas likväl de båda stormakterna icke ha kunnat komma öfverens, hvilken slutligen skall blifva egaren af det eröfrade landet. Kriget fördes i början i Tysklands gemensamma namn, men slutet har visat, att detta fosterländska krig sätter Preussen i ensam ägo af bytet.

*) Rysk toddy af finkel och lök.

Utgifv.

Ryssland hade redan (som finnes omnämndt i föregående öfversättning) vid fredsslutet i Adrianopel d. 14 Sept. 1829 förvärfvat flera fästningar i Asien och uppsigt (sic!) öfver furstendömena Moldau och Wallachiet. Sedan den tiden har samma makt gjort ofantliga landvinningar i Asien, utrotat och satt sig i besittning af Polska nationen och dess land, eröfrat hela Kaukasus och fördrifvit dess befolkning; och vid en blick på den härefter uppdragna kartan måste den Europeiska civilisationen darra för sin tillvaro. Kanske skall den krämarpolitik, för hvilken England beskyllas, förr eller sednare blifva straffad genom förlusten af dess Ostindiska besittningar, och sedermera Napoleon den Stores förutsägelse: *«s'il vient de regner dans la Russie un Zar à barbe toute l'Europe est à lui»* gå i fullbordan. Krimkriget, föranlett af Kejsar Nicolai misslyckade försök på Turkiet, var blott ett litet *avant propos* af Ryssland (1850—53), denna gång genom Frankrikes och Englands enighet tillintetgjort; men skall denna enighet väl annu existera och blifva tillräcklig att skydda den Europeiska civilisationen, när Napoleons ofvannämnda förutsägelse står nära att fullbordas? Den tappra Polska nationen, nästan utrotad och tillintetgjord, fordom en förmur och räddning mot Asiatiskt barbari, finnes ej mer; Ungern, äfven fordom en förmur mot vilda horders inträngande i Europa, är nästan lika undertryckt som Polen. Österrike en sammansättning af mångfärgade, stridiga elementer, Preussen en vasall af Ryssland, Italien med sina röfvarband och så nyligen en sammansättning af småstater, Spanien och Portugal — prestridna länder, utan intresse för civilisation och mildare seder — erbjuda intet kraftigt uppträdande mot den kommande Tamerlan: alltså står denna lilla verldsdel, med sina så förvånande framsteg i vetenskaper och konster, i fara, att, vid en kanske icke alltför aflög-

sen framtid, se sina kyrkor förvandlade till stall och kaserner, dess altaren skändade, sina städer förstörde af Kalmucker, Kirgiser och Baskirer, samt de ädlaste af sina befolkningar gjorda till slafvar åt vilda barbarer. Första orsakerna till dessa engång inträffande fasor måste sökas i 1812 års så olyckligt i Ryssland inträffade vinter och den dermed följande förstörelsen af en armée, sammansatt af Europas utvaldaste trupper och anförd af alla århundradens störste härförare, och nu sednare Englands och Frankrikes oenighet, då fråga uppstod att rädda Polen, hvarvid dock England måste bära största ansvaret, i anseende till sin då åter rådande krämarpolitik, iklädd det löjliga vid dess utrikes ministers (Lord Russels) jollrande och barnsliga förklaring: »att Ryssland förlorat all laglig rätt till Polens egande.» En sådan förklaring hade hvilken hökarbetjent som helst i Falsterbo kunnat med samma verkan afgifva. Om den Engelska Ministerns mening varit att häna och förlöjliga ett ädelt folks gränslösa lidande, så vanns ändamålet, ty efter denna förklaring af Englands Utrikes Minister ökades afrättningarne och våldförandet i Polen. Dock — hvem kan förutse kommande tiders händelser.

Amerika: Inom Förenta Staterna har nu det sedan nära 3 år fortgående kriget blifvit slutadt, och Nordstaterna, hvilka ärofullt fört frihetens och mänsklighetens sak mot slafveriet, har gått segrande ur striden. Tillfångatagandet af Sydstaternas president Jefferson Davis, samt undersökningen om såväl hans, som andras delaktighet i mordet å Nordstatspresidenten Lincoln fortgår, när detta nedskrifves. Ett nytt ordnande inom den stora republiken föregår. En fredlig politik tyskes ligga till grund för Washingtonska kabinetts handlingar, hvilket äfven måste inverka fördelaktigt på Mexikanska kejsardömetts bestånd, som dessutom står under Frankrikes beskydd.

Rättelser.

Sidan	5 raden	23	lata spalten	uppifrån	står för	läs: tågade
"	15	"	11	2dra spalten	"	" Seldschuk
"	18	"	18	"	"	" af af
"	"	"	47	"	"	" understödde
"	20	"	5	"	nedifrån	" Bysantiska
"	21	"	2	"	uppifrån	" nn
"	"	"	1	"	"	" Solothura
"	"	"	9	"	"	" tillväxt
"	22	*)	Not	"	"	" *) Not
"	23	"	27	"	"	" freden